

פרק ראשון מאימתי קרין את שמע בערבון וכו' (ק"ג פ"א):

כבר נבאר שפירוש דברי מה שם החולל בו המכסה והם שהלוי דברי על שמע קריאה...
בית המדרש בניו מבית המדרש וכו' (ס"ג):
ולא זו בלבד אמרו אלא כל מה שאמרו החכמים וכו' (ס"ד):

ואם הדברי רבי מאיר נכריקס הוא המי הכהן וכו' ומהו להביע עליו שם שמואל בנפשו וכו'...
אלו הן בין הפרקים בין ברכת ראשונה לשניה וכו' (ס"ה):
הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):

מקדש קרין את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):
הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):
הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):

מאימתי קרין את שמע בשחרית וכו' (ק"ג פ"ב):
הנהל את שם שם על מנחת קרבן וכו' (ק"ג פ"ב):
הנהל את שם שם על מנחת קרבן וכו' (ק"ג פ"ב):

בית שאני אמרים בערב בל אדם יבא וכו' (ק"ג פ"ג):
בית שאני אמרים בערב בל אדם יבא וכו' (ק"ג פ"ג):
בית שאני אמרים בערב בל אדם יבא וכו' (ק"ג פ"ג):

בשחר מברך שמים לפניה ואחריה וכו' (ק"ג פ"ד):
בשחר מברך שמים לפניה ואחריה וכו' (ק"ג פ"ד):
בשחר מברך שמים לפניה ואחריה וכו' (ק"ג פ"ד):

מזבוח יציאת מצרים בלילה וכו' (ק"ג פ"ה):
מזבוח יציאת מצרים בלילה וכו' (ק"ג פ"ה):
מזבוח יציאת מצרים בלילה וכו' (ק"ג פ"ה):

פרק שני היה קרא בתורה ודגיו זמן המקרא אמר בין לבו יצא וכו' (ק"ג פ"ו):
היה קרא בתורה ודגיו זמן המקרא אמר בין לבו יצא וכו' (ק"ג פ"ו):
היה קרא בתורה ודגיו זמן המקרא אמר בין לבו יצא וכו' (ק"ג פ"ו):

הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):
הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):
הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):

הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):
הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):
הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):

הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):
הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):
הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):

הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):
הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):
הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):

הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):
הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):
הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):

הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):
הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):
הקראת את שמע ולא השמיעו לאונן יצא וכו' (ק"ד פ"א):

אבל מדרבנן אפילו לתנא דברייתא אינו נאכל אלא עד חצות והילכך אפילו לרבי עקיבא אין אכילת פסחים מדרבנן אלא עד חצות, והדע לך דאלו ברייתא דוקא קתני דאפילו מדרבנן מצותה עד שיעלה עמוד השחר אם כן מאי קא מקשה ליתני במשנתנו אכילת פסחים, והא אי אפשר למיתני אכילת פסחים בהדי אכילת קדשים קלים דמשנתנו, דאלו קדשים קלים דמשנתנו מדאורייתא עד שיעלה עמוד השחר ומדרבנן עד חצות, ואלו אכילת פסחים עד עמוד השחר אפילו מדרבנן, ועוד דאם כן מתניתין דלא קתני אכילת פסחים לכולי עלמא היא דאי אפשר לערבה עם משנתנו לא למר ולא למר, דאלו לרי אלעזר בן עזריה קדשים קלים מדאורייתא עד עמוד השחר, אלא דעד חצות הרחקה, ואלו אכילת פסחים אפילו מדאורייתא אינה, אלא עד חצות, ולרי עקיבא נמי אינה כמשנתנו דאלו קדשים קלים דמשנתנו אינו נאכלין מדרבנן מיהא אלא עד חצות, ואלו פסחים אפילו מדרבנן עד שיעלה עמוד השחר, דאם כן מאי קאמר הא רבי אליעזר בן עזריה הא רבי עקיבא דמשמע] * מתניתין רבי אלעזר בן עזריה ברייתא רבי עקיבא אדרבה מתניתין ככולי עלמא ולא היה לו לומר אלא ברייתא מני רבי עקיבא היא, דאם תאמר והא הקטר חלבים עד שיעלה עמוד השחר דקתני במשנתנו דוקא שלא עשו בהן רבנן הרחקה, ואם כן אפילו לכשתמצא לומר דברייתא דאכילת פסחים דוקא עד שיעלה עמוד השחר ואפילו דרבנן ליערבה בהדי הקטר חלבים ומינה קא מקשה, לא היא, דאילו שנאה במשנתנו לא עם הקטר חלבים דלא מינה קא מערב לה אלא

וקרית שמע ערבית * מצותו עד שיעלה עמוד השחר, ואוקימנא למתני רבי אלעזר בן עזריה, ומדלא קתני בברייתא ולמה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה כמו ששינונו במשנתנו, משמע דהא ברייתא אפילו מדרבנן קאמר, ומדאוקימנא כפלוגתא דרבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא משמע דלרבי עקיבא אפילו אכילת פסחים אפילו מדרבנן עד שיעלה עמוד השחר, וקשיא לי דאם כן דובחים בפרק איזהו מקומן (גו, ב) דתנן הפסח אינו נאכל אלא בלילה ואוקימנא אפילו מדאורייתא ורבי אלעזר בן עזריה היא, ואקשינן ודלמא מדרבנן היא, כלומר ואפילו לרבי עקיבא דאמר דמדאורייתא נאכל עד שיעלה עמוד השחר מודה הוא דמדרבנן מיהא אינו נאכל אלא עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה, ודחינן אם כן מאי אלא עד חצות אלמא אפילו לרבי עקיבא אינו נאכל אלא עד חצות מדרבנן מיהא, ועוד קשיא לי עלה דאם כן האי ברייתא כמאן תרמייה, אלא דעדיפא מינה תריץ לה התם דאפילו התם דלרבי עקיבא אפילו מדרבנן נאכל עד שיעלה עמוד השחר דאי לא הא ברייתא כמאן תרמייה, אלא דעדיפא מינה תריץ לה התם דאפילו למאי דק"ד דמקשה דרי עקיבא אסר מדרבנן התם אי אפשר להעמיד אלא כרי אלעזר בן עזריה, דהא דדומיא דהנך קתני כלומר דומיא דאינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא למגוויי דכל הני דאורייתא גינהו, ואי נמי משום דקתני אינו נאכל עד חצות ולא קתני נאכל עד חצות כדאיתא התם * [עוד יש לומר דברייתא דקתני מצותה עד שיעלה עמוד השחר מדאורייתא קאמר

76

בראש יוסף ריש פירקין ד"ה וחכ"א. וע"ע תר"י ריש פירקין ד"ה וחכ"א. 6 בגמ': ק"ש ערבית והלל בלילי פסחים ואכילת פסח, ועיין דק"ס. 7 עיין הג"מ פ"ח תר"מ אות י' בשם רבינו שמחה, דמהפך הקושיא, ולמסקנא מוקי מתני כרי עקיבא, 8 הרשב"ם פסחים קכ, ב. ד"ה ר"א בן עזריה הר"ן * עד כאן בנדפס ובכת"י נמצא כאן קטע נוסף, אולם מתחיל הוא באמצע ענין [כלי חסרים פה עמודות אחדות בצילום הכת"י], ואולם תחילת הענין של הקטע הג"ל וכמו כן כל הדיבור הזה נמצא בשלמות בתשובות הרשב"א ח"א ס' תמה אשר כותב רבינו שם בתחילת התשובה, ומפני שאמרת שאכתוב לך

בפסחים שם בשם י"א וכן באו"ח הל' פסחים ס' רלא כתבו דלר"ע מדרבנן נאכל עד חצות, ועי"ש בהג"מ בשם המכילתא, ועיין ירושלמי במכילתין סוף ה"א. [וע"ע ש"א ס' ד' סדרה תשובה לדבר שכתב להוכיח כן מהגמ' דובחים]. ופלא שלא ראה שרבינו דחה ראייה זו. 9 וכן דעת רש"י במתני ד"ה כדי מה שאני סובר באותה הלכה הריני כותב לפניך מה שראש לבי ומה שכתבתי שם במקומה. הרי לנו עזות מרבינו עצמו שהן הן דבריו בחידושי, ובטעות הושמט כל הקטע מהנדפס [עד לכוכב השני לא נמצא בכת"י, ומחוכב השני עד השלישי נמצא גם בכת"י ולא בנדפס].

ולא עוד אלא אפילו רייתא, כדמשמע התם ויה לכל השנויין שם שיבה לפני הספר הא מצינו שחייבו בשום 'ב משעה שנכנס בתוך גלאכות המביאות לידי ממה שאמרו בירושלמי שקד לחבריא אן בעתון זן קריין שמע קודם אמרה שהלכה כחכמים, אינו צריך לקרות נות, ומחצות עד עלות רבנן וכי היכי דלרבנן זיל להתעבב עד שיעלה דמיהא דירושלמי גופה ר"ג אינו רשאי מחצות אומרת הלכה כחכמים ו עלמא מודו שצריך צות, כנ"ל, אלא שלא ל ושאר הגדולים ז"ל, שנכנס בתוך זמנו אינו לקרות, כפשטה דההיא נשדה בערב וכו', ומה שכתבתי וכ"ש לדעת זן בגמ' [ד, א] חכמים 'עולם רבנן כר"ג ס"ל להרחיק את האדם מן עשו סייג לדבריהם, (חצות) [עשו *] סייג אתה מתיר לו פעמים ומוד השחר ועלה, ור"ג באוכל זישן אינו עושה מצוי, כנ"ל. פסחים ואכילת פסחים

ח פ"א מק"ש ה"י כתב זן רשב"ץ שבאר כן דעת שאר הראשונים, [ובא זבדברי רבינו]. 3 ובגמ': ו הא דר"ג, ועיין דק"ס 5 עיין כ"מ פ"א הגמ' באופן אחר וכ"כ

4

בהדי אכילת קדשים דבת מינה ומעתה ההיא דאי זהו מקומן אתיא שפיר, וזה נראה לי יותר נכון, וחזור אני בי דודאי מדלא תנא ליה גבי הקטר חלבים דמצותו כל הלילה קא פריד, והראשון נראה לי עיקר * וכיון דסתם תנא הכא ובזבחים כרבי אלעזר בן עזריה משמע דהלכתא כוותיה¹⁰, ואף על גב דסתם תנא סתמא כרבי עקיבא בפרק הקורא את המגלה (כ, א) הכא חדא סתמא והתם תרתי, ומיהו בפרק מצות חליצה (קא, ב) אמרינן מה לי חדא סתמא מה לי תרי סתמי¹¹, ואי לא אלימי תרי מחדא מספקא לן אי זה סתמא בתרייתא והילכך אולינן לחומרא כרבי אלעזר בן עזריה, ונפקא מינה לדידן לאכילת מצה לאחר חצות וכדאמרינן בפרק ערבי פסחים (קכ, ב) אכל מצה לאחר חצות לרבי אלעזר בן עזריה לא יצא ידי חובתו, ועל כן צריך ליהדר ולאכול קודם חצות. וכן במצה של אפיקומן¹², ואפילו בקריאת הלל החמירו בתוספות שלא לקרות לאחר חצות¹³, ואף על פי שאינו חמור יותר מקריית שמע לרבן גמליאל דפסקינן כותיה.

[ט, ב] מתני' רבי אליעזר אומר בין תכלת לכרתי עד הנץ החמה. ק"ל וכי בני מלכים אינן קורין לרבי אליעזר¹⁴. ויש לומר דעד הנץ החמה נותנין לו שכר קריאה בזמנה מכאן ואילך עד חצות שכר קריאה יתבינן ליה שכר קריאה בזמנה לא יתבינן ליה¹⁵. וכענין שאמרו לגבי תפלה לקמן (כו, א).

בין תכלת שבה ללבן שפיה. פי' רש"י ז"ל בין תכלת שבגבבא דעמרא ללבן שבגבבא. ואינו מחזור דהא במתניתין ובמתניתא לא קתני בגבבא כלל, אלא בין תכלת שבציצית ללבן שבה קאמר שאינו ניכר אלא באור גדול מפני שהחוליות מעורבות זו בזו. וכן משמע במנחות (מג, ב) וכן מצאתיה בירושלמי מפורש דגרסינן התם [ה"ב] כיני מתניתא בין תכלת שבה ללבן שבה, מ"ט דרבנן וראיתם אותו מן הסמוך לו, ומה טעם דר' אליעזר וראיתם אותו כדי שיהא ניכר בין הצבועין.

אחרים אומרים כדי שיהא רחוק מחברו ארבע אמות ומכירו¹⁶. גרסינן בירושלמי [ה"ב] רב חסדא [אמר] כהדא דאחרים, מה אנן קיימין, אי ברגיל אפילו רחוק כמה חכים הוא ליה, אי בשאינו רגיל אפילו קרוב גביה לא חכים ליה, אלא כן אנן קיימין ברגיל ובשאינו רגיל כההוא דאזיל ליה לאכסניא ואתי לקייצין.

אמר אביי לתפלין כאחרים. הקשו בתוס' אמאי שבקיה לציצית ונקט תפלין דאיכא למ"ד בעירובין (צו, א) וכן במנחות (לו, ב) דמצותן בלילה והלכה אין מורין כן¹⁷. ותירצו דאפשר דזמן ציצית אינו משיראה את חברו אלא משיכיר בין תכלת שבה ללבן שבה¹⁸ וכדאמרינן במנחות (מג, ב) וראיתם אותו וזכרתם ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת ואי זו זו ק"ש. והראב"ד ז"ל כתב דאפשר דלא אמרו בתפלין הלכה ואין מורין כן אלא במי שהיה מניח

לפניו מגילה שם כתבו דאין להחמיר בהלל [ועיין פרי"ח ס' תעז, ומראה כהן פסחים שם]. [ט, ב] 1 בגמ' : וגומרה, ועיין דק"ס ובציון שם אות י'. 2 ק"ק לר"י נמי איכא לאקשווי מתי יקראו בני מלכים. ובפרי"ח ס' נ"ח ר"ל דדעת רבינו דבני מלכים דרכם לעמוד בתחילת שעה שלישיאת. [והר' יהונתן כתב דזמן ק"ש הוא עד תחלת שעה נ', והמלכים צריכים לקום מעט לפניכ, וכמו שצריכים לקום לפניכ לת"ק דס"ל דזמנה עד הנץ]. 3 עיין לקמן בד"ה הקורא מכאן. 4 עיין לקמן בד"ה אמר אביי. 5 בגמ' ובדק"ס דגירסא שונה קצת. 6 יש גורסים לתפלה, עיין תר"י ובי" ס' פט בשם רבינו ירוחם, ומש"כ ע"ז ביד אהרן שם ועיין דקדוקי סופרים ובציון נ' שם. 7 לקמן מד, ב. סד"ה ולבני מערבא כתב רבינו דקיימא לן

אולם דעת הרמב"ם (פ"א תמידין ה"ו) והתוס' פסחים קי, ב. ד"ה אמר דגם בהקטרת אימורים אמרו חכמים עד חצות, וע"ע ש"א ס' ד, ושנויא ומלאכת שלמה על המשניות. 10 הרבה מן הראשונים פוסקים כר"ע, הרמב"ם בפ"ח ק"פ הט"ו פ"ו חו"מ ה"א, ועי"ש בה"ה ובשעה"מ. 11 בסמ"ג עשין מ' ור"ה כתב דהלכה כראב"ע משום דבטל סתמא יחידית מפני כל אלה הסתמות וכן נראה מתוס' מגילה כא, א, ד"ה לאתויי [באו"ז הנ"ל כתב דהלכה כראב"ע כיון דתני לה בהל' קדשים]. 12 עיין אבני נזר או"ח ס' שפא. וכן מטו בה בבי מדרשא בשם מרן הגר"ח זצ"ל, אולם אי נימא דלר"ע נאכל מדאורייתא כל הלילה ומדרבנן עד חצות לא הועילו בזה כ"כ. 13 כן הוא בתר"י, וכ"כ הר"ן מגילה ב, ב. ובפסחים קכ, ב, בשם התוס', ואולם בתוס'

מבעוד
לכתחל
זימנא
והיינו
וכ"כ ו
מכדי
ומשמנו
קושיא
בראש
סוף ו
גאולה
בירוש
ה' צו
צרה.
[י, א]
דלאו
שמתח
תהל
חכמי
פתיחו
[י, ב]
הכתו
בשתו
קודם
הקורו
בתור
כתב
רביע
ואתח
אינו
מנין
עד ז
מפור
ז"ל
השח
דלילו
ציון
מעיק
לרצו
[י,
2 וס
ט"ז

מאמתי פרק ראשון ברכות

ו מרמז: בעלה עליו הנותן כו' והכי משנה למען נעמי הכהנית והיא הול...

אמ אויל לנגי ארמית הציגה לו עבדו את המשה ובהיותה את...

כל טעם שיהי למשל והשטח מכונה יום ויחיל למן כי קצתו מה טעם שיהיה נכונה והיה פלטה וסמיה לו...

הוא רדף ליה ליליא. דקלמך יתלך ט קים על ליה: משום דאיכא דעו, וקרינא כיה ובסכין: יתבול שלא יאמר השטח...

אמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן...

אמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן...

אמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן...

אמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן...

אמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן...

אמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן...

אמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן...

אמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן...

אמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן...

אמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן...

אמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן: הרי הריבוי הוא רבוי דאמר רבי יוחנן...

5 (circled) and other marginal notes on the left side of the page.

10

ואיבעית אימא חזן מפניס בתדא זימנא גמיר . פירש בקונטרס
דעולה מילתא דהיכל בעי למילף מפניס ואידי דעיתן
היקש לדרוש בדברים המפורשים בפניס כגון למטה צפר ולמעלה בשעיר
גדרו ולמד צבת אחת אף הלמד בפניס בהיקש עמו וגבי היקש לעיל

ה"ג ואיבעית אימא חזן מפניס בחד זימנא גמיר . והכי ארמא בסדר
יומא צפרק הוילאו לו (דף טו.) כלומר נתי מני דיקש מקומות כהיקש
צמות הוילאו דהיקשין לזך פניס הוא א"פ"ה לא דמי להוואו לעיל
דלילו היכל כולה מילתא בעי למילף מפניס ואידי דעיתן היקש לידרש
תורה אור בדברים המפורשים בפניס יאמנו

[מנחתו עו: עג:]

הנהרות הבי"ח
(ה) נ"ב בשלמא ל"ר לא
הו"י היקש: (ב) שם אלף
ל"ר הו"י היקש: (ג) ר"ש
ר"ה ה"ג ואיבעית אימא
וכי א"כ כחוב צדקה
והיקש כבוד לתורה עמיה
והו"י למד ל"ל וצדקה
ללמוד לו מהו וזק
ולמד מה כתיב א"י הו"י
היקש כבוד לתורה נמקם:

א"ע גמירין כההיא
היקש לזכרי כ"ו ז"ק

א"ע זכרי כהונה יליפין
כההיא היקש ותיק ר"י
כ"ו

משנת ז"ק

גליון הש"ס
תוס' ד"ה הי"ט וכו'
משום דכ"ה הלמד בג"מ
חזר ומלמד בהיקש
ע"י נעיל דף ט"ז
תוס' ד"ה אמר: וכו':

[ע"י תוס' וימא ג"ר
חזן מנחתו
שבתה ז"ק

כלל מין ומין של מלה
כ"ו ז"ק
כחזן דכתיב נטופה
דחזן כדס' כ"ו ז"ק

ואימא עשרה קטיו
ומשני בעשרות דיער
כחוב ז"ק

שימה מקובצת

א) ואיבעית אימא חזן
שפניס כ"ו מרשי רבין
שצדיק ללמוד כבין
הבדים דבר שנתב
בטור בהיקשא יליפין
נטי דבר שלא נכתב
בטור דא"י מהיקשא
דהכל נמיתין ב ח"ד א
וימנא אבל לעיל לא
צדיק ללמוד (ל)תורה

א) ואיבעית אימא חזן מפניס בחד זימנא גמיר
בשלמא למ"ד (ה) כ"ו *הו"י היקש היינו דכתיב
ממושבותיכם תביאו לחם תנופה *שאי
ח"ל תביאו מה ת"ל תביאו כל שאתה מביא
ממקום (ו) (למקום) אחד הרי הוא כזה מה
להלן עשרון לחלה אף כאן עשרון לחלה אי
מה להלן שני עשרונים אף כאן שני עשרונים
ח"ל תהיינה ז' ולמדנו *עשרה לחמץ עשרה
למצה מנין ת"ל *על חלת לחם חמץ (ה) נגד
חמץ הבא מצה אלא למאן דאמר (ו) (כ) *לא
ד"י היקש מאי איכא למימר תביאו יתירא
היא ז'הפסח אינו נאכל: מאן תנא *אמר רב
יוסף רבי אלעזר בן עזריה היא דתניא רבי
א"עזר (ח) [בן עזריה] ואמר נאמר כאן *בלילה
[הזה] ונאמר להלן *ועברתי בארץ מצרים
בלילה הוה מה להלן עד חצות אף כאן עד
חצות א"ל ר"ע עולה בר נאמר ואכלתם אותו
בחפזון עד שעת חפזון א"כ מה ת"ל בלילה
הוה שיכול יהא בכל הקדשים הנאכלים
ביום ח"ל בלילה בלילה (ט) יהא נאכל ואינו
נאכל ביום א"ל אב"י וממאי דרבי אלעזר ב"ע
ודאורייתא דלמא דרבנן ו'ולתרוק מן
העבירה א"כ מאי אלא י"ל עד חצות [אלא] כ"י
התסמה התסמא דאורייתא אף כאן נמי דאורייתא:

הדרן עלך איזהו מקומן

ח"ל תהיינה. התם מפרש מאי דלמדנו צ"ל עשרה * למדנו עשרה.
עשרות לחמן דהא י' חלות למדות מה ז"ל ממוחמת מעשר מה
תרומת מעשר אחד מעשר אף תרומת מדה והקריב ממנו אחד מכל
קרבן מכל מין תרומה לה * אחד מעשר הרי י' חלות ובהיקש (כ)תביאו
למדנו שהחלה עשרון הרי למדנו י' עשרות לחמן (ט)היינו דכר
אמר י' חלות למדנו בהן כבר ובהיקש הן למידות עשרון לחלה:
עשרה. עשרון לשלשתימין שבתמהנין: ח"ל על לחלה חמץ. מנה.
הכחוב מינין שבתמהנא וכחז אחריהן על חלת לחם חמץ הרי היקש.
אלמא חמץ שבתמהנא זו עשרה עשרות צהימנו דכר אחר חזר
ולמדנו על המלה בהיקש עשרה עשרות: תביאו רביא הרא.
לרבות חמץ שבתמהנא שכל שמיס (ט)שני יהו שמיס עשרונים והו כחמץ
דכחיב יטובגופיה צלחמי תודה ולאו משחי הלחם גמריט. והידי דמי
לדיהו הימנו דכר אחר כגון אי איתקוש חמץ דתודה לשחי הלחם
בקרל אחרינא דלא מפרש לזה עשרון לחלה וילפינן תודה משחי
הלחם בהיקש לעשרון לחלה ובדידה כחיב עשר חלות: מאן תנא.
דאינו נאכל אלא עד חלות: עד שעת חפזון. שהם נחפזים ללכת
והיינו לאור הבוקר כדכתיב (שמות יב) ואתם לא תלכו א"ש מפאת
ציומו עד בקר: יבול יהא נאכל בשאר כל הקדשים. ציוס וציתמו
קודם שמתקן יתחיל לאכול א"כ ילנה ח"ל כ"ו: להרריק את
האדם. דחמץ כעולה עד חלות: א"כ מאי אלא. ליחמי ונאכל
עד חלות כדחמץ כעולה: כי החם. דומיא ללילה ומגווי וכלי
תנייה דהו דאורייתא. איבעית אימא לא גרסינן וה"ג א"כ מאי
אלא כי התם מה התם דאורייתא כ"ו:

* צ"ל תודה כ"ג ו"י בחלטי גרמאום בפרק המסכת דף קכד:
הדרן עלך איזהו מקומן

למטה צפר ולמעלה בשעיר נדרש
י"ל למד צבת אחת וכו' אף מה שלמד
צפניס בהיקש עמו וגבי היקש לעיל
נמי *א"כ (ט)כחוב צדקה * והיקש
צבור לתודה (ל)למד לו מהו וזק
ולמדמה בהיקש א"י הו"י היקש כבוד
לתודה עמיה והיה למד ממנה מנופת
חזה ושוק ואכילת יוס וליה י"ל דמחזן
שיכולה ללמוד עליו זמן לאכילה שהיא
כחוב צה מלמד נמי עליו מנופת חזה
ושוק י"ל שאלה השתא לתודה עמיה לא
היקשה הכחוב אלא לחזה ושוק שבתודה
ובתודה עמיה לא למדמה אלא בהיקש:
היינו דכתיב ממושבותיכם וגו'. גבי
שחי הלחם לעשרת (כ) כחיב והלררנו
במסכת מנחות (דף ע"ו) ללמוד מהם
כמה עשרות יש צלחמי תודה וצגופה
נכח י' חלות ככל מין אכל לא נחפרש
מכמה היא החלה ומייתי לה לחלות
חמץ שבתודה (כ) משחי הלחם שחף הן
חמץ והכחוב היקש כל הצלות של
חמץ (כ)שיהיו שוות ומקרא ימירא
דחציאו ילפי' לה דלא איתערך דכחיב
והקרבתם מנחת מדשה ממשונותיכם
(כ)תביאו לחם מנופה ולא איתערך
תביאו מה ח"ל תביאו כל חמץ שאתה
מביא ממקום אחר יהא כה עשרון
לחלה דכחיב * שמים שני עשרונים:
אי מה י"ל לחלה. אלו שני * עשרונים
אף אלו כל י' חלות שבה שני עשרונים:

חזן מפניס בחד
זימנא גמיר. אי נמי
קבירא לן דפניס בהיקש
למד, יכול לחזר וללמוד
על ההיכל צבת אחת
מה שכתבו בו בצדיות,
כגון אחת למעלה בשעיר
ושבע למטה צפר,
ועמיה אף מה שלמד
בהיקש, והידי דמי היקש
שאינו למד מן ההיקש
היכל ללמוד מן לפני
ולפניס אלא מה שלמד
בהיקש, אכל השתא
דהולך ללמוד ממנו א"כ
המפורש בו, למד הכל
צבת אחת (וימא ג"ו).
שאין ח"ל תביאו.
דחלה לעיל מניה
כחיב והקרבתם מנחת
משה, והו"י מ"ל
למכתב ממושבותיכם
לחם מנופה (מנחות עו
מכתיב).
כל שאתה מביא
ממקום אחר, הדומה
לוה שצ"ח חמץ (שם)
אי מה להלן שו
עשרותיכם. דרוש לה
ניסא מה כתיב הלח
שמי עשרות וכו' לו
אף כלן בחמץ שבתו
שני עשרונים לעג
חלות (שם).
(החמשך בענין חבא

ללחלכו
מחמתו של תרומה: להרריק מן העצירה - ללחלכו
לשני ימים ויחל אחד לא עשרת דיער הוא מתי יהיה שקיעת החמה אכל צלילה אינו ניכר מן: ואיבעית אימא
כי התם כ"ו - בקונטרס לא גרס ואיבעית אימא חזן ויש לפרש דייק מולת קתני עד חלות לכסוף ותי ליה בלחמץ ש"מ דהו דאורייתא
כמו לילה ומגווי וללי ויש לקדק דהלכה כר' אלעזר בן עזריה דדקס לן חנא כותיה במתני' ובערבי פסחים (פסחים קכ): ובפ"ק דברכות
(דף ס') ולריך לזיאר חמנה משום דקאמר רבא כסוף ערבי פסחים אכל מלה אחר חלות לרבי אלעזר בן עזריה לא ילא ידי
חובטו [ועיין חוספות פסחים קכ: ד"ה אמר רבא וחספות מגילה כ"ה ד"ה לחמיו]: הדרן עלך איזהו מקומן

י"ל לא הרי
א"ה הו"י היקש כבוד
כ"ו והשאר נמקם ז"ק

פסחים קכ: כרמס ע'
[מגילה כ"ה]

[היקש כ"ו]
י"ל עשרות וכו' ל"ה אף
כ"ו כ"ו ז"ק

[מנחות עו פועיין]

מוסף פרשי

חזן מפניס בחד
זימנא גמיר. אי נמי
קבירא לן דפניס בהיקש
למד, יכול לחזר וללמוד
על ההיכל צבת אחת
מה שכתבו בו בצדיות,
כגון אחת למעלה בשעיר
ושבע למטה צפר,
ועמיה אף מה שלמד
בהיקש, והידי דמי היקש
שאינו למד מן ההיקש
היכל ללמוד מן לפני
ולפניס אלא מה שלמד
בהיקש, אכל השתא
דהולך ללמוד ממנו א"כ
המפורש בו, למד הכל
צבת אחת (וימא ג"ו).
שאין ח"ל תביאו.
דחלה לעיל מניה
כחיב והקרבתם מנחת
משה, והו"י מ"ל
למכתב ממושבותיכם
לחם מנופה (מנחות עו
מכתיב).
כל שאתה מביא
ממקום אחר, הדומה
לוה שצ"ח חמץ (שם)
אי מה להלן שו
עשרותיכם. דרוש לה
ניסא מה כתיב הלח
שמי עשרות וכו' לו
אף כלן בחמץ שבתו
שני עשרונים לעג
חלות (שם).
(החמשך בענין חבא

שתיין פסחה שהתיר
אצפריר לעיל לפר ל

איזהו מקומן פרק חמישי זבחים

הלכות

ובשרם יהיה לך. זכור כמי: עד שעת הפזון. שהם נחפזים ללכת והיינו לאור הנזקק כדכמיז [שמות י"ז] ואסס לא תלאו א"ט מפסח צימו עד נקר: יכול יהא נאכל בשאר כל הקדשים. ציט וציממו קודם שמתקן יתחיל לחלוטו אס ילנה מ"ל כו': להרחיק את

שנאכל לשני ימים ולילה אחד שנאמר ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין הקישו הכתוב לחזה ושוק של שלמים מה שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד אף בכור נאכל לשני ימים ולילה אחד: הפסח אינו נאכל אלא עד חצות. [דף טז:] מאן תנא אמר רב יוסף רבי אלעזר בן עזריה היא דתניא רבי אלעזר בן עזריה אומר נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות א"ל ר"ע והלא

האדם. כדחק נכולו עד חלות: א"כ מאי אלא. ליחני ונאכל עד חלות כדחנא זכולו: בי התם. דומיא דלילה ומניינו ולי תנייה דהו דלוריימא: מטמא הדיים. לכיון לאחר חלות דמה מאכילה הו"ל כלל נותר ונותר מטמא ידים מדרבנן כדמקן הסס צמטנה]:

כבר נאמר ואכלתם אותו בחפזון עד שעת הפזון א"כ מה ת"ל בלילה שיכול יהא ככל הקדשים הנאכלים ביום ת"ל בלילה בלילה יהא נאכל ואינו נאכל ביום א"ל אביי וממאי דרבי אלעזר ב"ע ודאורייתא דלמא דרבנן ולהרחיק מן העבירה א"כ מאי אלא עד חצות אלא כי התם מה התם דאורייתא אף כאן נמי דאורייתא. ויהנה בכאן סתם המשנה כר' אלעזר בן עזריה וכן בסוף פרק בתרא דפסחים [קכ"א] סתם התנא כראב"ע דתנן התם הפסח אחר חצות מטמא הידים ואמרינן בגמרא אלמא מחצות הו"ל נותר מאן תנא אמר רב יוסף ראב"ע היא דתניא ר' אלעזר בן עזריה אומר וכו' אמנם בסוף פרק ב' דמגילה סתם לן תנא כר"ע דתנן התם זה הכלל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה ואמרינן בגמרא לאתווי מאי לאתווי אכילה פסחים ודלא כר' אלעזר בן עזריה ופליגי בה רבוותא הלכה כמאן אית מאן דפסק כראב"ע דאלו סתמי הן יותר עיקר דקתני להו הכא בהלכות קדשים וכן בע"פ גבי הלכות פסח משא"כ התם דהוא רק דרך אגב ואית מאן דפסק

זבח תודה

דאין שפיכה בכלל זריקה וכן הרמב"ם לא העתיק לדינא רק אותן דבוריקה אם נתנן בשפיכה יצא ולא להיפך. ולכאורה לפי מה שפסק הרמב"ם לענין פסח רבשפיכה על מה פסק דהשפיכה טעון כנגד היסוד הלא נגד היסוד ילפינן זריקה זריקה מעולה והא תינח לר"י הגלילי דיליף כולהו מאת דמס חזרוק אבל אם נסבור דהקרא קאי רק לכבוד ופסח ילפינן מודם זבחיך ישפך א"כ אין לנו גזירה שוה לזה ומק"י דעיל דף נ"א עמוד א' לא מציינן למילף דהק"י לא שייך רק לעולה דלכפרה הוא דמכפר עכ"פ על עשה וכה"ג אבל למעשר ופסח דלא בא כלל לכפרה מנין לנו [וגם דש"י לא ציין דבריו דק על מה דשאל הגמרא ועולה גופא מנ"ל ולא על תחלת המאמר ששאל כנגד היסוד מנ"ל] וי"ל כיון דבדיעבד יצא בשפיכה ככולהו שפיכה וזריקה אחת היא וילפינן גז"ש בהדדי וכמו דאמרינן בגמרא ושב הכהן וכו' הכהן וכו' היא שיבה זו היא ביאה: אית מאן דפסק כראב"ע. הר"ח בפרק ע"פ והסמ"ג בשם ר"י בעל התוספות [וכן בענינינו כתבו ג"כ התוספות דהלכה כראב"ע וכ"כ במגילה כ"א ורק בפסחים (דף קכ"א) מסתפקים בזה וצ"ל דהיא דפסחים לאו היינו מר"י בעל התוספות והמרדכי בסוף פסחים וכן מצדד האור זרוע ע"ש וכ"כ רבינו ירוחם בנתיב ה' ח"ד: ואית מאן דפסק כר"ע. הרמב"ם בהלכותיו וכן הביא האר"ז

בשם הר"י מקורביל ע"ש וכן מצדד ג"כ בעל העיטור והרב המגיד וברא"ש וברשב"א ור"ן מסתפקין בזה עיי"ש בברכות ט' ובסוף פסחים: אלמא מחצות הו"ל נותר וכו'. ראיתי בא"י בסוף הלכות פסח וז"ל וקשה לי בשילהי ע"פ דייק דהפסח אינו נאכל אלא עד חצות מדקתני במתניתין הפסח אחר חצות מטמא את הידים אלמא דמחצות הו"ל נותר ובתוספתא דפסחים פרק ר"א תניא הפסח אינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות. ואין חייבין עליו משום נותר ואין מחשבה פוסלת בו משום פיגול עד שעלה עה"ש אלמא הא בהא לא תליא עכ"ל ור"ל דמדקתני אלא אלמא כראב"ע אחיא כמ"ש בגמרא ואפ"ה קתני דאינו חייב בנותר ופיגול עד עמוד השחר ולענ"ד נראה דטעם התוספתא מדרכתבה התורה זמן דבוקר לענין פסח לאשמועינן דאף דבעלמא לענין קדשים הנאכלין לשני ימים ולילה אחד מסקינן לעיל [דף נ"ז ע"ב בגמרא כר' יוחנן] דכיון דאידיחי ליה מאכילה אף שלא נוכל לשורפו משום דאין שורפין בלילה עובר בכל תותירו והאוכלו חייב משום נותר בזה לענין פסח אף דכלה זמן אכילתו בחצות לראב"ע מ"מ עובר בכל תותירו עד בוקר וממילא האוכלו או אינו חייב משום נותר והא דקאמר בגמרא אלמא מחצות הו"ל נותר לאו נותר ממש שיהא עובר ע"ז משום לא תותירו ויהיה

תורת הקדשים ח. אימ מרצומא דסגרי דמן המורה אינו נאכל הפסח אלא עד חלות הלילה ואימ דסגרי דמן המורה נאכל כל הלילה ורק מדרבנן עד חלות כדי להרחיק אדם מן העבירה:

מתני' בצפון. בגמ' נמרא כול לשלמים. כו עולה לקדו מגזרת הכו לשלמים שהו צפון כדלמו

מתני' ד בצפון ר' יוחנן שני לעולה וכו כולו לעול דחיק ליה

האוכלו חי מצותו לאכ דגזרו על: וכדאמרינן דר"י התם הוא משוב כשלא אכל יאכל וממו מיום ראש דעיקר מצו אלא דהתו אחר גמר עליה שם שם נותר האיק לא נ ממש ולא כדחיישי דפסחים כלל עד צו א' וכן בפו דכברי דא זממילא כ אותו הזמ' שם ברמ' מג"ש הזו דכתוב בו עשה עשו ד"ה ר"א

תורת ו סוג ג"כ עין משו

איזהו מקומן פרק המישי זבחים

יה האדם. כדמקן נכולו עד
 זוב חלות: א"כ מאי אלא.
 שני לימי ונאל על חלות כדמקן
 לה נכולו: כי התם. דומיא
 זאן דלילה ומנויו וזלי מנייה
 דהו לטורימא: מטמא
 נ"א הידים. דכיון דהתר חלות
 זוה דמה מאכילה הו"ל בכלל
 מה טמר ונותר מטמא ידים
 מדכנן כדמקן התם כדמשה: לא

מתני' באלו נשחט
 בצמון. בגמי יליף טעמא:
 גמרא בולו לעולה וכולו
 לשלמים. טולו ראו לשמיטה
 עולה דקדושה לפון עליו
 מגזרת הכתוב וכולו ראו
 לשלמים שהשלמים כשירין אף
 נשמן כדמרינן לעיל בפרקין

כר"ע. ומסתמי אין ראייה אף דהכא איכא תרי סתמי
 כראב"ע דמה לי חד סתמא ומה לי תרי סתמי והדרן
 לכללא דהלכה כר"ע מחבירו. ולכו"ע אפילו לר"ע
 מדרבנן אין נאכל אלא עד חצות כשאר קדשים
 הנאכלין ליום ולילה שאין נאכלין מדרבנן אלא עד
 חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה: פ"ק פרקא

(דף נ"ה) מק"ו: דדחיק
 ליה מקוב. שמקומן קטן
 ודחיק טאן כשר לה אלא
 לפון ופעמים שהעולות
 מרזות וזר להס המקום
 והכשיר להן הכתוב בראש
 המזבח: [ולאו דוקא
 כששחטן בראש המזבח
 בו. הכי אימא כגמרא פס:]

קדשי קדשים פרק ששי

מתני' [דף נח.] קדשי קדשים אששחטן בראש המזבח ר' יוסי אומר ככאלו נשחטו

בצפון ר' יוסי בר' יהודה אומר מחצי המזבח ולדרום כדרום מחצי המזבח ולצפון בצפון: גמרא אמר ר'
 יוחנן שניהם מקרא אחד דרשו דכתיב [שמות כ] וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך ר' יוסי סבר כולו
 לעולה וכולו לשלמים ור' יוסי בר' יהודה סובר חציו לעולה וחציו לשלמים דאי ס"ד כולו לעולה כשר השתא
 כולו לעולה כשר כולו לשלמים מבעיא ואידך אצטריך סד"א עולה הוא דרחיק ליה מקום אבל שלמים דלא
 רחיק ליה מקום אימא לא קמ"ל. והלכה כר' יוסי ולאו דוקא כששחטן בראש המזבח כדה"ה כששחטן

זבח תודה

האוכלו חייב משום נותר אלא דשוב אזלא לגמרי זמן
 מצותו לאכילה מן התורה וחשוב כנותר לענין טומאת ידיו
 הגזרו על הנותר כדי שלא יבוא שוב להתעצל ולהותירו
 וכדאמרינן בגמרא משום עצלי כהונה [וגם י"ל עוד דטעם
 דר"י התם דקאמר דכיון דאדחי ליה מאכילה הו"ל נותר
 הוא משום דבאמת מצינו בקרא דקרי ליה נותר מיד
 כשלא אכל ביום הראשון כדכתיב ביום הקריבו את זבחו
 יאכל וממחרת והנותר ממנו יאכל אלמא דקרי ליה נותר
 מיום ראשון ואילך [וכדאיתא בספרא על הפסוק הזה
 דעיקר מצוה לאכול ממנו ביום הראשון ואם הותר הותר]
 אלא דהתורה התידה לו לאכול עד סוף יום השני אבל
 אחר-גמר היום השני שאדחי ליה מאכילה שוב חייל
 עליה שם נותר לגמרי משא"כ בענין זה לא מצינו כלל
 שם נותר עד הבוקר] ויש עוד להוכיח כדברינן דאל"ה
 האיך לא עשו שום סייג דראב"ע והתירו לאכול עד חצות
 ממש ולא פיתחו מזה שום זמן שלא יבאו לטעות
 כדחיישי בבוקר לענין אכילת חמץ [עיינן בדף יא
 דפסחים] אלא ודאי דליכא לאו דבל תותירו ושם נותר
 כלל עד צפרא אח"כ מצאתי בעזה"י בחשובת רמ"ע סימן
 א' וכן בפמ"ג באו"ח סימן תע"ז כמ"ז שכתבו ג"כ בהדיא
 כדברי דאינו חייב משום נותר לכו"ע עד עמוד השחר
 וממילא מובן דגם אין מחשבת פיגול פוסלת ג"כ עד
 אותו הזמן וא"כ אתא שפיר ההיא דתוספתא הנ"ל ועיין
 שם ברמ"ע שכתב דלאחר חצות לראב"ע דנפקא ליה
 מג"ש הזה הוה איכא איסור עשה וכונתו דהו"י כמאן
 דכתוב בהדיא עד חצות ותו לא והו"י לאו הבא מכלל
 עשה עשה. וכד נדייק היטב בברכות דף ט"ח בתוס'
 ד"ה ר"א מוכח ג"כ דעת התוס' דאינו חייב על הפסח

משום נותר עד צפרא וכמ"כ [ומסתמי אין דאיה וכו'.
 וכ"כ המגיד משנה הלכות חמץ ומצה בטעם הרמב"ם
 ע"ש ובבעל העיטור וגם הר"י מקדוביל הוסיפו עוד
 טעם מדקאמר רבא לראב"ע לא יצא ידי חובתו ולא
 קאמר סתמא. ודע דבמקום שהחמידו חכמים ואמרו עד
 חצות כדי להרחיק מן העבירה היינו דהוא לעיכובא אף
 בדיעבד כשלא אכל מקודם שוב אסור למיכל כן פירש"י
 בריש ברכות [ע"ש שכתב ואסורם באכילה קודם זמנם
 וכו' ולא דמי לק"ש דהתם ליכא חשש כרת אף אם
 יעבוד ויקרא אח"כ לכך אין כדאי לבטלו עכשיו ממ"ע
 תיכף מחמת חשש שמא יבוא אח"כ לבטל המ"ע
 משא"כ הכא דאיכא חשש שיבוא לידי איסור כרת אם
 לא יהיה סייג לדבר] וכן הרשב"ם והאור ודוע הנ"ל וכן
 משמע מסתימת הרמב"ם שהוא לעיכובא אף בדיעבד
 וכן הוכיח הק"א מדעת התוספות מנחות (כ' ע"ב) ד"ה
 גפסל בסוף דבריהם ע"ש לבר דעת התוספות פסחים
 הנ"ל שהם ס"ל דהסייג שנעשה לאכילת קדשים עד
 חצות היינו דק לכתחלה אבל בדיעבד מותר לאכול
 אפילו אחר חצות כדי שלא להביא קדשים לבית הפסול
 ע"ש. ולענין הקטר חלבים ואברים דעת רש"י בברכות
 (דף ב') דבזה לא אמרו חכמים עד חצות כלל ודעת
 הרמב"ם ותוספות בפרק ע"פ הנ"ל דאף בזה היה סייג
 ויתבאר אי"ה לקמן בפי' המזבח מקדש: ולכו"ע אפילו
 לר"ע מדרבנן וכו'. כן איתא בדמב"ם פ"ח מק"פ וכ"כ
 רש"י בפסחים צ"ג ע"ב וכ"כ הרשב"ם בסוף פרק ע"פ
 הנ"ל [וכן יש להוכיח מדעת התוספות במנחות כ' ע"ב
 ד"ה נפסל בשקיעת החמה בסוף דבריהם ע"ש] וכ"כ
 המדרכי ואור ורוע וכדמוכח מסוגיא דילן [מיהו

תורת הקדשים א. כל המזבח כשר לשחוט עליו כל הקרנות אחד קדשים קלים ואחד ק"ק דיש עליו דין לפון
 אכן לכמלה אין לעשות כן שמא מרעין שם גללים [מוספות]: ב. וכן אם שחטן ע"ג יסוד וע"ג
 סוגן ג"כ כשר דכלל מזבח הוא:

עין משפט א. מ"י פ"ג מהלכות פסח"מ הלכה א:

י שיכול יהא ככל הקדשים
 יי וממאי דרבי אלעזר ב"ע
 ז אלא כי התם מה התם
 בן עזריה וכן בסוף פרק
 זצות מטמא הידים ואמרינן
 דתניא ר' אלעזר בן עזריה
 זם זה הכלל דבר שמצותו
 ודלא כר' אלעזר בן עזריה
 הן יותר עיקר דקתני להו
 דרך אגב ואית מאן דפסק

ש וכן מצד ג"כ בעל העיטור
 ש"ב"א ור"ן מסתפקין בזה ע"ש
 ס': אלמא מחצות הו"ל נותר
 הלכות פסח וז"ל וקשה לי
 סח אינו נאכל אלא עד חצות
 אחר חצות מטמא את הידים
 ר ובתוספתא דפסחים פרק ר"א
 לא בלילה ואינו נאכל אלא עד
 משום נותר ואין מחשבת פוסלת
 לה עה"ש אלמא הא בא לא
 גני אלא אלמא כראב"ע איתא
 ני דאינו חייב בנותר ופיגול עד
 אה דטעם התוספתא מדכתבה
 פסח לאשמועינן דאף דבעלמא
 'שני ימים ולילה אחד מסקינן
 א כר' יוחנן דכיון דאידחי ליה
 זורפו משום דאין שורפינן בלילה
 לו חייב משום נותר בזה לענין
 תו בחצות לראב"ע מ"מ עובר
 ממילא האוכלו. אז אינו חייב
 גמרא אלמא מחצות הו"ל נותר
 בר ע"ז משום לא תותירו ויהיה

לה ואיך דקנני דמן המורה נאכל

דוקא כגון משכים לצאת לדרך, ובלבד שלא יקרא ביום אחד בשעה אחת בתרי קולי דסתרן אהדדי שהרי יכול לקרות שמע של שחרית עד שלש שעות, ואפילו לדעת הפוסקים גבי תפלה דתרי קולי אפילו בתרי יומי לא נעביד, ה"מ לכתחלה, אבל דיבעד כי הכא, בתפלה נמי עדיף טפי למעבד תרי קולי ולא תעבור עליו עונת תפלה, וכגון שהוא רגיל להתפלל ערבית אחר פלג המנחה ויום אחד עברה אותה עונה ולא התפלל מנחה מוטב שיתפלל מנחה אחר פלג המנחה ולא יתפלל ערבית שתיים, וה"מ בתרי יומי כדאמרן, אבל בחד יומי תפלה נמי כק"ש דמי שאם התפלל מנחה אחרי פלג המנחה לא יתפלל ערבית עד הלילה דהא מירווח לה זימנא טובא.

ד ואכילת קדשים הנאכלים ליום אחד הכי נמי זמנה כל הלילה בדיעבד ותו לא כלל, חוץ מן הפסח דסתם לן תנא אינו נאכל אלא עד חצות לעכובא מדאורייתא כר' אלעזר בן עזריה שאין עשה שבו מתקיים באכילתו אחר חצות וממילא שאם אכל ממנו כזית אח"כ עובר בעשה, והכי תנן סתמא בשלהי ערבי פסחים ק"ב ע"ב הפסח אחר חצות מוטב את הידים, דהוה ליה נותר לטומאה מדרבנן כיון דאית ביה אסור עשה של תורה באכילתו, אע"ג דלית ביה לא תותרו מדאורייתא וחייב כרת על אכילתו אלא משיעלה עמוד השחר, ואינו ניתק לעשה דבאש תשרופו עד בקר שלישי, וכי תימא הא איכא סתמא אחרינה במגלה כ"א ע"ב כל הלילה כשר וכו' דאתי כר' עקיבא דקתני כל לאתויי אכילת פסחים דלא כר' אלעזר בן עזריה, יעוד דהתם קאי גבי הלכתא פסיקתא, ועוד בפ' מצות הליצה אמרינן מה לי חד סתמא מה לי תרי סתמי, אף אתה אמור מעתה לא יהא אלא ספק ולחומרא, כדברי הרשב"א בתשובה שזכרנו, וניחא לן נמי דכיון דכלהו סתמי בעלמא תלמידי ר' עקיבא אליביה סתמיניהו אשתמיט התם חד תנא כותיה, אבל מ"מ שמעתא בכלהו דוכתא דמיתנייא כראב"ע טובא עדיפא, דהיינו כמתניתין דהכא ובטוף פסחים ובשלהי פרק איזהו מקומן כדאמרן, והשתא ודאי ממילא רוחא שמעתא דהלכתא כותיה ולאו מספקא אתינן עלה. **ל**

ושלמים מיום שני ואילך הכי נמי שכל הלילה השני אסורין באכילה בעשה ולא תעשה, עשה דכתיב ביום זבחכם יאכל וממחרת, ולא תעשה דכתיב במלואים לא יאכל כי קדש הוא, ויש בו כרת והיינו נותר, ומשקעה חמה ביום ב' עבר זמן אכילתם, ובבקר ג' קיימי עליהו בעשה דתשרופו.

לפיכך אכילת הפסח לא קתני הכא דליתיה בכלל נאכלים ליום אחד כיון שאינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות, הא אינו שוה להם לא בתחלה ולא בסוף שזמן אכילתם מן התורה כל היום וכל הלילה ולא אמרו בהם חז"ל עד חצות אלא לכתחלה ומכאן ואילך בדיעבד שרי בין לרבנן בין לר"ג למד כדאית ליה ולמר כדאית ליה, דלא ניחא להביאם לידי נותר.

ד ובהקטר חלבים סבירא ליה להרמב"ם דאית ביה תקנתא דרבנן כפשטה דמתני', שכן כתב להדיא בפ"ד מהלכות מעשה הקרבנות, אבל רש"י פירש כאן

שלא אמרו בו חכמים עד קדשים לבית הפסול משוה מקדש עליהם ועוד דכהנן הקורא למפרע דתנן כל דכתיב כל הלילה עד הבו הלילה וסגי, מכאן סמכו ו — ולא אמרו כהנים זריזין אבל באכילת קדשים, ד ועבדים וקטנים, לא פלי גזיר, אחד כהנים ואחד יי חד הוא, ודוקא בנאכלים כיון שסוף זמן אכילתם היכרא טובא ולא צריכין דכתיב ולא ילין מן הבו ולא ילין חלב חגי עד בי ותנא דמתניתין דהיינו חלבים והדר למז ומשום הכי אשכחן לתנן כל הלילה דחייש לתדי ותו שמעינן לו ה"ג, ונפקא מנה לבעלי בזה, אלא דיינו במה ש בלשון רבים משום דנפ ואית דמתנו בו דת"ר ותיקין היו גומו ולא עד בכלל היא, או לזמניהן עד ועד בכלל בכלל, דהא בעינן י"ד כמו עם חשכה דכולה וכן עם השדרה דמס' ה"ג דלא עד בכלל, ו דר' יהושע, וכל זה ו אהתיא דותיקין כי ו לקיים יידאון עם שמ זמן גרידא, ולעולם כי בפרק אלו טרפות אי מגריס של כתמים לה

שלא אמרו בו חכמים עד חצות ולא חשו להרחיק מאסורא דאורייתא שלא להביא קדשים לבית הפסול משום לינה ומסתבר טעמיה דהקטרה לכהנים מסורה ואימת מקדש עליהם ועוד דכהנים זריזים הם, ואשכחן סיעתא נמי לרש"י מסוף פרק הקורא למפרע דתנן כל הלילה כשר להקטר הלבנים ואברים, וראיה מן התורה דכתיב כל הלילה עד הבקר ונראה דכיון דאיכפל קרא ואמר עד הבקר, דלימא כל הלילה וסגי, מכאן סמכו חכמים ולא עבדו בהו תקנתא, והכי פסיקא ליה להרשב"א. — ולא אמרו כהנים זריזים הם אלא בעבודה א"נ באכילת תדומה שהיא אסורה לזרים, אבל באכילת קדשים, דאיכא מנייהו מותרים לזרים ואכילתם לכל מסורה נשים ועבדים וקטנים, לא פליג רבנן בין קדשי קדשים לקדשים קלים כגון תודה ואיל נזיר, אחד כהנים ואחד ישראלים מצות אכילתם עד חצות, דשם אכילה גבי קדשים חד הוא, ודוקא בנאכלים ליום ולילה אבל הנאכלים לשני ימים ולילה אחד שבנתים, כיון שסוף זמן אכילתם מן התורה משתקע החמה ביום שני כמו שזכרנו, איכא היכרא טובא ולא צריכינן למגור בהו ולא מדי. — ואע"ג דאשכחן לינה בנאכלים דכתיב ולא ילין מן הבשר בפרשת ראה מ"מ סתם לינה לגבי מזבח משמע דכתיב ולא ילין חלב חגי עד בקר.

ותנא דמתניתין דהכא ודמסכת מגלה אקרא קאי דקתני מלמד בדישא דהיינו חלבים והדר למד דהיינו אברים, אע"ג דאברי עולה קודמים לאמורי חטאות ומשום הכי אשכחן לתנא ברא ריש פרק תפלת השחר דקתני אברים ופדרים ומנן כל הלילה דחייש לתדיר ומקודש והקדים עולה לחטאת.

ותו שמעינן לתנאי קמאי דתנו בערבין ובשחרין תרווייהו בנו, ובמערבא ה"ג, ונפקא מנה לבעלי אגדה אדיריהם ועצומיהם דרשה מעלייתא איננה מן המכוון בזה, אלא דינו במה ששינונו לילי שבתות וערבי פסחים ודכוותיהו בדוכתא טובא בלשון רבים משום דנפישו וקביעי והכא הכי נמי.

ואית דמתנו ברכות ט' ע"ב יגומרה עד הנץ החמה ולדידהו תנינא להא דת"ר ותיקין היו גומרים אותה עם הנץ החמה, וכלה מתני' לפי זה משמע דעד ולא עד בכלל היא, אע"ג דבאידיך ריש פרק תפלת השחר כ"ז ע"א כל התפלות לזמניהן עד ועד בכלל נינהו, אבל הכא זמני ק"ש לכלהו תנאי איכא למימר לא עד בכלל, דהא בעינן ייראוך עם שמש ועם גמי הוא סמוך להנץ החמה קודם שתנץ, כמו עם השכה דכולה מסכת שבת, וכן בי"ה משנה פרק בתרא דכריתות כ"ה ע"א וכן עם השדרה דמס' תמיד פרק לא היו כופתין ל"א ע"א, ועד שיעלה עמוד השחר ה"ג דלא עד בכלל, ומנה נשמע לעד סוף דר"א ועד חצות דרבנן ועד ג' שעות דר' יהושע, וכל זה במשנתנו הכא דוחק מפורסם. אלא, ר' יהושע ודאי לא פליג אההיא דותיקין כי הם היו מתחילין בה בהשכמה ומאריכין בדקדוק אותיותיה לקיים ייראוך עם שמש ובהא מודה להו ר' יהושע, ולא נחלק על ת"ק אלא אסוף זמן גרידא, ולעולם כלה מתני' נמי דסוף זמן ק"ש עד ועד בכלל היא, והא דאמרינן בפרק אלו טרפות אשמעינן רב נחמן דכל היכא דקתני עד זיל ביה לחומרא חוץ מגריס של כתמים להקל אע"ג דקתני עד כגריס, היינו דווקא לשעורי טרפה ודכותה,

יקרא ביום אחד בשעה אחת בתרי של שחרית עד שלש שעות, ואפילו בתרי יומי לא נעבד, ה"מ לכתחלה, למעבד תרי קולי ולא תעבור עליו ת אחר פלג המנחה ויום אחד עברה מנחה אחר פלג המנחה ולא יתפלל ל בחד יומי תפלה נמי כק"ש דמי ל ערבית עד הלילה דהא מירווח לה

ל הכי נמי זמנה כל הלילה בדיעבד אינו נאכל אלא עד חצות לעכובא שבו מתקיים באכילתו אחר חצות עשה, והכי תנן סתמא בשלהי ערבי ת הידים, דהוה ליה גותר לטומאה רה באכילתו, אע"ג דלית ביה לא א משיעלה עמוד השחר, ואינו ניתק מא הא איכא סתמא אחרינה במגלה א דקתני כל לאתויי אכילת פסחים כי הלכתא פסיקתא, ועוד בפ' מצות זמני, אף אתה אמור מעתה לא יהא שזכרנו, וניחא לן נמי דכיון דכלהו ינחו אשתמיט התם חד תנא כותיה, וב"ע טובא עדיפא, דהיינו כמתניתין כדאמרן, והשתא ודאי ממילא רוחא ה.

הלילה השני אסורין באכילה בעשה מחרת, ולא תעשה דכתיב במלואים תר, ומששקעה חמה ביום ב' עבר שרופו.

יתיה בכלל נאכלים ליום אחד כיון וצות, הא אינו שוה להם לא בתחלה וכל הלילה ולא אמרו בהם חז"ל רי בין לרבנן בין לר"ג למר כדאית נותר.

דאית ביה תקנתא דרבנן כפשטה ז הקרבנות, אבל רש"י פירש כאן

שאלות ותשובות

חלק א' סימן לד

בית הלוי

קנה

דשאני פסח מכל הקרבנות הנאכלין ליום ולילה הוא כמש"כ המג"א שהבאנו דאידי דחביבא ליה לא יפסע וא"כ הא י"ל דהאלפס ותר"י ס"ל ג"כ כהרשב"א.

ולכאורה נראה דגם דעת רש"י הו"ג כהרשב"א דרש"י כתב בריש ברכות (ו"ה כ"ד) ח"ל והקטר חלבים דקתני הכא לא אמרו בו חכמים עד חצות כלל ולא נקטיה הכא אלא להודיע שכל דבר שנוהג בלילה כשר כל הלילה והכי נמי תנן במגילה (כ"ה:) כל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטר חלבים ואיברים הרי דרש"י מביא ראיה מהך משנה מדנקט סתמא כשר כל הלילה דגם סייג דרבנן אין בו. והשאגת אריה בסימן ד' כתב דאין זה ראיה ד"ל דהמשנה דמגילה לא איירי רק בדיון דאורייתא דמדאורייתא כשרים כל הלילה והביא ראיה לזה דהא שם תני במשנה זה הכלל כו' דבר שנוהג בלילה כשר כל הלילה ומפרשינן דהוי אכילת פסחים ודלא כראב"ע והרי באכילת קדשים ודאי דמדרבנן הוי עד חצות ומוכרח דהמשנה איירי רק בדאורייתא עכ"ל. ולרש"י דמדרייק מהמשנה דמגילה דאפילו סייג ליכא בהקטרה ע"כ צ"ל דס"ל כהרשב"א דבפסח לא עשו סייג כלל. ואין להקשות דא"כ לרש"י דס"ל דמהמשנה מוכח דגם סייג ליכא א"כ תיקשה לאבי רהוי ס"ד בזבחים דגם בפסח עשו סייג ותיקשה ליה מהך משנה דמגילה. זה אינו קושיא, דהא י"ל דאבי לא מפרש להך זה הכלל דקאי לרבות אכילת פסחים רק יפרש דבא לרבות רברים אחרים שמצותן בלילה וכגון זכירת יציאת מצרים בלילות ואתיא כר"ג דלא ס"ל הסייג גבי ק"ש וה"ה גבי יציאת מצרים ולילה לא עשו סייג כלל והגמרא דמפרש דבא לרבות אכילת פסחים ס"ל דבפסח לא עשו סייג משום רחביבא ליה, כן היה נראה לכאורה:

התחלת הקטרה דשפיר י"ל דעשו סייג גם בהקטרה כדי שלא יתשל אבל בהחזרה לא עשו סייג כלל. ולא מבעי אם נאמר כהדמב"ם דהסייג הוי גם בדיעבד הא ודאי דיש לחלק רכיון דכבר היו על המזבח ונעשו לחמו של מזבח לא רצו חכמים לפוסלן וגם דהא אם יפקע אחר חצות הא בודאי יצטרך להעלותן אם יש בהן ממש גמור מש"ה לא תיקנו גם בהני שפקעו קודם חצות אפילו נשאר למטה עד אחר חצות אבל בהתחלת העלאה עשו סייג. ואפילו אם נאמר ולא כהרמב"ם דהסייג הוי רק לכתחילה וכמש"כ התוספות בסוף פסחים (ק"כ: ד"ה אמר רבא) מ"מ הא יש לחלק ביניהם ומהאי טעמא גופה דכל שעה יכול להיות נפקע וגם אחר חצות ומש"ה לא תיקנו בו כלל.

7 וע"כ נראה דרש"י יתכוין לדבר אחר והגם כי הוא ביאור חדש בפרש"י נוטה לכונה אחרת מ"מ לדעתי הוא הברור, ודאי גם רש"י מודה דממשנה דמגילה אין ראיה ולא עשו בו סייג וכונתו הוא לדבר אחר דהנה בפסחים דף נ"ט: איתא רב כהנא רמי כתיב לא ילין חלב חגי עד בוקר הא כל הלילה ילין וכתיב והקטיר עליה חלבי השלמים עליה השלם כל הקרבנות כולם פירוש דצריך להקריבם על תמיד של שחר ולא אחר תמיד של בין הערבים. הוא מותיב לה והוא מפרק לה כשניתותרו. הרי דאיהו מפרש הפסוק והקטיר עליה חלבי השלמים דההקטרה של כל הקרבנות צריך שיהיה קודם זריקת דם התמיד של בין הערבים דאם נאמר דההקטרה יכול להיות אחר זריקת דם התמיד ורק מוכרח להיות קודם הקטרה של התמיד של ערב דא"כ מאי פריך הא ממילא כשר כל הלילה אם לא הקטיר גם איברי התמיד עד עה"ש שכשר כל הלילה. ומוכרח דמפרש ליה דצריך לעשות קודם זריקת התמיד של ערב. ומשני לה בשניתותרו פירוש דאע"ג דלכתחילה צריך לעשותן קודם מ"מ אם ניתותרו כשרין הם רכיון שנראו להקטיר מקודם על תמיד של שחר הוא מושלם אבל לכתחילה הא צריך להקטיר קודם, וכ"כ המזרחי בפרשה צו על הך פסוק (פרק ו' פסוק ה') דוהקטיר עליה חלבי השלמים דלכתחילה מצוה מה"ת להקטירן קודם זריקה של תמיד ואם ניתותרו כשרין מקרא דלא ילין. וא"כ באיברים של כל הקרבנות הא ודאי דלפי הסברא לא שייך לומר דיעשו חכמים סייג דלכתחילה יקטירן עד חצות שמא יתשל ולא כבר יש לו סייג דאורייתא דלכתחילה הא צריך להקטירן קודם תמיד ורק בדיעבד כשר כל הלילה וא"כ למה להם לחכמים לחדש עוד סייג כיון דיש לו סייג מדאורייתא ורק בהקטרה של תמיד דמה"ת יוכל גם לכתחילה להניחן עד עה"ש שפיר י"ל דעשו בו סייג.

והנה בריש ברכות כתב רש"י (כ"ה: ד"ה חלבים) חלבים של כל קרבנות ואיברים של עולה הרי דמפרש חלבים דקאי על הקרבנות שבשרים נאכל ואין למזבח אלא האימורין ואיברין קאי על עולה וזהו שסיים רש"י והקטר חלבים דנקט הכא לא אמרו בו חכמים עד חצות כלל רקוק רש"י וכתב רק חלבים ומדלג איברים דבאיברים של תמיד ודאי דמורה דעשו סייג רק בחלבים ס"ל ולא עשו סייג. רק דקשה דה"ל למתני הכא רק איברים לחוד ועל זה סיים רש"י והכי נמי תנן כל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטר

[1] **אמנם** ודאי דעיקר פרש"י דחוק טובא לומר דהביא במשנה הך דהקטרה ולא עשו בו סייג דר"ג הא הביא ראיה לדבריו דגם חכמים לא אמרו עד חצות בק"ש רק משום סייג והביא דוגמא שעשו חכמים סייג והביא להך דהקטרה שלא עשו בו סייג כלל דא"כ הביא סתירה לדבריו ובודאי הוי דוחק גדול. שנית הקשה השאגת אריה על רש"י דא"כ אמאי לא נקט ר"ג גם קצירת העומר דהוי גם כן כל הלילה ומוכרח דלא נקט הכא רק הני דעשו בו סייג ובעומר דהוי בבית דין לא עשו בו סייג ומוכרח דבהקטרה עשו סייג. ועוד קשה לי מאי ראיה הביא רש"י מהך דמגילה והא לא דמיין כלל הך הקטרה דנקטה המשנה דמגילה להך הקטרה דנקט ר"ג בברכות דזה לשון רש"י בברכות הקטר חלבים מצותן להעלותן כל הלילה ואינם נפסלין בלינה עד שיעלה עה"ש והן למטה מן המזבח דכתיב לא ילין לבוקר. ועיין במנחות דף ע"ב. דמביא שם הך משנה דמגילה דכל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטר חלבים ואיברים וכתב רש"י (ו"ה להקטיר) מה שמתעכל מן המזבח מחזיר כל הלילה הרי דמפרש להך משנה דקאי על החזרת פוקעין דכל הלילה מחזירין וכן פירשו התוספות במגילה בוף כ"א. ברי"ה להקטר. ומה שדחקו לפרש כן יבואר בסמוך. וא"כ אע"ג דנאמר דמשמע ליה לרש"י מהך משנה דגם סייג דרבנן ליכא מ"מ מאי ראיה מביא מהא דמחזיר שוקעין

האשמורה חולק רק על ר"ג וס"ל דעד חצות דקאמרי חכמים הי מדאורייתא ואיהו קעביד הרחקה עד אשמורה וכן מצאתי שכי"כ בצ"ח (ד. ר"ה א.) ובספר דרוש וחיודש (ד. ר"ה א. כ"א).

והגמרא עוד דלפי המסקנא ע"כ מוכרח לומר כן דהנה בברכות דף ד'. פריך הגמרא על חכמים כמאן ס"ל אי כ"א (דס"ל בשכבך כל זמן שהולכין לשכב) נימרו כ"א ואי כ"ג ס"ל (דמפרש בשכבך כל זמן שבני אדם שוכבים) נימרו כ"ג דהוי כל הלילה ומשני לעולם כ"ג ס"ל וחכמים עשו סייג לדבריהם. שכבר הקשו המפרשים דהכא משמע בגמרא דזה אין סברא כלל לומר מדאורייתא יהיה עד חצות רק או כל הלילה או עד אשמורה ואילו בדף ט'. גבי מעשה דבני ר"ג פריך ועד השתא לא שמיע להו הא דר"ג ומשני דבני ר"ג נסתפקו אי חכמים פליגי עליה ס"ל דמה"ת הוי עד חצות ופרש"י (ד"ה רבנן) דמפרשים כל זמן שהולכים לשכב וחולקים על ר"א דאיהו ס"ל דזמן ההתחלה נמשך עד אשמורה וחכמים ס"ל דהוי עד חצות או כ"ג ס"ל כר. הרי עכ"פ חזינן דבני ר"ג נסתפקו בזה ואמאי פריך הכא בפשיטות אי כ"א ס"ל נימרו כ"א. ומוכרח לומר דס"ל להגמרא דזה אין סברא לומר כלל דיפלגו תנאי עד היכן נמשך ההליכה לשכיבה אם עד האשמורה או עד חצות דהוי יכולין לבררו במשך ארוך כזה ומש"ה פריך אי כ"א ס"ל לימרו כ"א ומשני דהוי משום סייג וא"כ כיון דעשו בזה סייג שפיר נסתפקו בני ר"ג דלמא ס"ל לחכמים דחצות דאורייתא דזמן ההליכה נמשך עד חצות ור"א דקאמר עד אשמורה הוי משום סייג או חכמים ס"ל כ"ג חצות דקאמרי הוי משום סייג.

ועכ"פ הרי זה חזינן מהגמרא דזה אין סברא כלל לומר דיהיה בזה פלוגתא דתנאי וכיון דחזינן דבני ר"ג נסתפקו דלמא חכמים ס"ל חצות הוי דאורייתא הא חזינן דס"ל דזמן ההליכה נמשך עד חצות וא"כ הא בעי"כ אי אפשר לומר דר"א ס"ל דעד אשמורה הוי מדאורייתא וא"כ הוי מחלוקת בזה בין ר"א לבני ר"ג וע"כ מוכרח דר"א ג"כ מודה דהוי עד חצות מדאורייתא רק איהו קעביד סייג והו מוכרח. וא"כ ר"א ור"ג פליגי ברבוי חכמים דר"ג ס"ל דחכמים ס"ל כל הלילה רק עשו סייג ור"א ס"ל דמה"ת עד חצות וחכמים לא עשו סייג ואיהו ס"ל סייג ומש"ה לא הוי מצי לומר הלכה כחכמים דהוי ס"ד בזה דהוי עד חצות. ומ"מ הא י"ל דהוי דאורייתא ולא עשו סייג ומש"ה אמר הלכה כר"ג דמה"ת הוי כל הלילה ולאפוקי מדר"א ולעולם הוי עד חצות משום סייג כחכמים זהו כוונת הביי:

חלבים ואיכרים הוי דרוך התנא למתנייהו בהרדי לחלבים ואיכרים ומש"ה הכא נמי תני להו גבי הרדי ולא דמוקרק רש"י מההיא משנה ולא עשו בו סייג רק הביא דכן הוא לשון המשנה למנקיטינהו להני תרתין בהרדי ואגב ההיא נקט גם הכא גם חלבים ומיזשכ ג"כ קושית הש"א הא דלא נקט ר"ג גם קצירת העומר דכיון דלא עשו בו סייג למה ליה למתני הכא כן נראה ברור בכוונת רש"י וא"כ י"ל דבפסח לא ס"ל כהרשב"א.

והנה דעתו של הרשב"א שכתב דבפסח לא עשו סייג הא אי אפשר לאומרו רק אם נאמר דבהקטרה לא עשו שום סייג וכדמשמע מפשיטות לשון רש"י אבל אם נאמר דגם בהקטרה עשו סייג הא ודאי מוכרח דגם בפסח עשו סייג באכילתו דהוי הגמרא פריך בדף ט'. ואילו אכילת פסחים לא קתני כר' ומסיק רב"ע היא ומאי פריך נימא דהמשנה לא נקטה רק הני דעשו בו סייג ומוכרח דגם בפסח עשו סייג והרי התוספות כתבו בסוף מסכת פסחים (סו) דגם בהקטרה עשו סייג ובודאי דלהלכה קיי"ל כן וכמו שכתב הרמב"ם להדיא:

[ז] **היוצא** מבריוני דיש לנו כמה טעמים בזה, א' אם נאמר דהלכה כראב"ע הא מדאורייתא מוכרח אכילת מצה להיות קודם חצות וגם אם נאמר כר"ע מ"מ יש לומר דמשום סייג צריך לכתחילה קודם חצות כמו גבי ק"ש דלהאלפס ותר"י ורמב"ם צריך קודם חצות גם לר"ג וגם אם נחלק דבמצה רחביבא ליה לא חששו מ"מ כיון דבפסח משום חשש שלא יאכל נותר חששו ע"כ גם בדיעבד להאלפס ותר"י צריך לאכול אפיקומן קודם חצות משום דהוי זכר לפסח:

[ח] **והנה** לעיל (כאות ד') הבאנו דברי הביי שכתב לישכ דברי הרמב"ם שפסק גבי ק"ש דלכתחילה צריך לקרותה קודם חצות משום דס"ל דהא דאמרינן הלכה כר"ג הוי לאפוקי מד"א דאמר עד אשמורה הראשונה ולעולם הלכה כחכמים דקאמרי עד חצות. והנה דבריו מחוסרין הבנה דא"כ ה"ל לומר הלכה כחכמים להדיא. והנה ברעת הרמב"ם הברוד כמש"כ דס"ל דגם ר"ג לא קאמר רק דיעבד וכמש"כ האלפס כן להדיא ואמרת לכתוב כאן כוונתו של הביי דלא יהיה כל כך מחוסר הבנה. דהנה לפי המסקנא דקאמר ר"ג דגם חכמים דאמרי עד חצות ס"ל כוונתיה דמה"ת הוי כל הלילה ולא אמרו עד חצות רק כדי להרחיק את הארם מן העבירה ולפי"ז הא י"ל דר"א דקאמר עד

סימן לה

בו יבואר ברא דמחייב ר"ע מקיים כלאים אי הוי רק ע"י מעשה או גם בלי מעשה ויבואר ג"כ תירוץ על הא שחקרנו למעלה בסימן ל"ג דלר"ע מאי עביד בקרא דבוקר שני:

סברה הא מני ר"ע היא דאמר המקיים כלאים לוקה. ופירש רש"י (ס"ד. ר"ה אפילו) סברה הא דתניא עוקרין עמו לר"ע

במסכת ע"ג דף ס"ג. מביא הגמרא ברייתא דתני אין עוררין עם העו"ג בכלאים אבל עוקרין עמו

משמר ברכות פרק ראשון **הלויים** ז

ה' מחוייב פ"ד כ"ג "שירי הלוג אינו נאכל אלא בעצרה זכרי כהונה כשאר קדשי קדשים שבר"ו וכו' [פ"ט בלח"מ] והלשון כשאר ק"ק, וגם הכתיבות, מורה להדיח דנאכל ליום ולילה, ככל הק"ק שאין צום הבדל (ולא כק"ל שיש הבדל), ולוג שכן של מנורת ודאי דאינו נכלל במנחה, אפי"ג דה"א אפ"ל דיש מנחה מסולת בלא שמן, ויש שכן בלא סולת, אבל: א) נגד הסברה, וב') הרי תוס' להדיח בריש מנחות כחצו: ולוג שכן וכו' יל"פ דנפיק וכו' דאיכרי קרבן, [ועיי' בתוס' זבחים ד"ו ע"ב] ולא בללחו במנחה ח"פ. ועוד הרי ברמב"ם איתא: המנחות הם מן הקרבנות (בפ"ג ממש"ק), ולמה נר"ך לחפש ללוג שכן איכרי קרבן, וכ"ז פשוט מאוד.

זכ עתה קבלתי וקראתם והודו רבך מאד שנפכה להשיבנו. כמדף שבדברות שניות דרך בדרך אחרת בפירוש ד' רש"י בזבחים ס"ג א' ממש"ג בדברות ראשונות, ששם כתב דכוונתו כאן כמו במנחות, ושם במנחות כתב רש"י שילפינן מהיקושא לחטאת ואשם, ופשוט שכוונתו מדכתיב במנחה קדק"ד היא כחטאת ואשם, ואינהו ילפי מ"זבח" הודת שלמנו ליום ולילה, והיו משמעות מריבויה דקרא ולכן מלמד דהיקש גם על מנחות וכ"כ בפ"ה"מ לברמב"ם בזבחים פ"ט.

דורך יודוך עז באכב"ר

זאב דוב צ'צ"ק

עד כאן המכתב.

ועיין רש"י זבחים מ"ד א' [ד"ה אמר רב יוסף] בסופו שכתב מפורש על שירי הלוג שכן של מנורת שנאכלים ליום ולילה. והדיון מפורש בתוספתא זבחים פ"ז כ"ז שנאכל ליום ולילה, ועיי' במראה יחזקאל על התוספתא.

סימן ה'

בענין המקור מהפסוק להא דמנחות נאכלות ליום אחד

ברש"י ד"ה וכל הנאכלים ליום אחד, כגון חטאת ואשם וכשבי עגרת ומנחות וחודו, עכ"ל רש"י.

וזוהו צום דמנחות נאכלות ליום אחד כתב רש"י במנחה בזבחים ס"ג א' ד"ה ליום ולילה עד חצות. דילפינן ממנחת לחמי חודש, והלפ"י י"ט ממנחות מ"ז ב' דלמרו להם בגמרא "לחמי חודש לא איקרו מנחה", ומזה זכ שכתב רש"י "מנחת לחמי חודש", והלא לא איקרו מנחה [ועיי' תוס' מנחות מ"ב ב' ד"ה כל המנחות שחי בלחם יחא וכו' דאיכרי מנחה כו' אבל לחמי חודש לא אשכחנא]. וגי'א שלימיא העירנו ללשון ברמב"ם בתקדמת פיר"מ למנחות ח"ה לשון קדשו: "והחלק ה"ג שיתחייב צום עם קרבן יודע שנתחייב צו ולא קודמין זה מנחה דרך העברה וכו', וכבר זכרתי בחתימו מזהים שנתקריב עם החודש מיני הלחם, וכן עם איל חיר, וא"ל בחתיים שמתחייב עם החודש ואיל חיר לא קרא אותה כחצו מנחה בשום פנים ואינה מכלל המנחות, והר"א על זה שאם הוציא הכהן חודש או איל חיר שחבל הלחם שמקריב ממנו כמו ישראל, ואילו ה"י מנחה ה"י חייב לשרוף אותה כמו שאמרו בתוס' וכל מנחה כהן כולל חב"ה לא תאכל אבל החתיים קראוה מנחה דרך העברה, עכ"ל ברמב"ם, וא"ל ח"ך אפשר ללמוד זמן אכילה דשירי מנחות ליום ולילה מנחה חודש שאין להם עם מנחה בשום פנים ואין מכלל המנחות בלשון הש"ס והרמב"ם בני"ל. ועיי' מתק לשון הרמב"ן פ"ו ד' ו"ד.

וכעת כגני מצין מדבריו בגלוי השני ומרביץ מנחות מדלמיין ללחמי חודש ומזיר, וכמדו"י יש כאן חזרה ממש"ג בגלוי הראשונה.

ואם אכן ככוונה דילפינן מדלמיין ללחמי חודש ומזיר, לכא"י יש לשאל צום דמיין להו, דכלל לחמי חודש לא איקרו מנחה מנחות מ"ז ב', והללו קדשי קדשים והללו קדשים קלים, אלא שכוונתו כולם ענין לחם. והעירוני שאולי ילפינן מציון אב ע"ד האמור במנחות ע"ז א'.

ובאמת יש לשאל לכא"י על שחי הלחם ולחם הפנים מ"ל שנאכלין ליום ולילה, כמבואר בתוספתא זבחים פ"ז וב"ר"מ תומ"ם ח' י"א [על שחי הלחם]. אמנם ד"ז יחא דכחו איקרו מנחה, דשחי הלחם כתוב מנחה חדשה וכדלמרו כן במנחות מ"ז ב' שחי הלחם איקרו מנחה דכתיב בהקדשכם מנחה חדשה, ולחם הפנים כל דחו למנחה למבואר ב"מ, דהלחם הוא כשירים, ואולי ילפי לה מ"זכ"ה לחם לאזכרה"י. ובהר דילפינן למנחות ממילא ה"ה ללח"פ ושתי"ל. אבל לומר שכולפתות של מנחות היא מלחמי חודש ולא איקרו מנחה, ד"ז ק"ק, א"כ נאמר כדברי כ"ג שלימיא בגלוי הראשונה דעיקר כוונת רש"י במנחות י"א מדאיתקש לחטאת ואשם. אלא שלפ"ז צא הדבר סתום ברש"י. ח"ה מה שדוקשה למסור"ש.

וכעת חו"ך כדו כפוצה זו נחתו לבי לעיין בספרים ומלחתי בשפת אמת זבחים ס"ג א' בהערה ממנחות מ"ז ב', [ויש שם ט"ם מ"ז במקום מ"ז], והמלוחין שם לברמב"ם ה"ל ממש"ק פ"י כ"ז והלח"מ שם אינו מעלה ארוכה ללשון רש"י. ולא שכניו מתקשקש ח"ו אלא שבאחי צום לפרש שחי גלויותיו של כ"ג שלימיא צום. ועדיין לא נחיישב לי בעניי. ואחרי מכתבי זה זכיתי שוב להשובתו צום בלשון, אחרי דילפי מכהו קרא גם חטאת ואשם דכוח ק"ק, וגם לחמי חודש ומזיר דכוח ענין לחם, א"כ ה"ו קרא לא מיידי דוקא בקרבנות ולא דוקא בק"ק, שוב אין להלך וכ"כ מנחות דכוח ק"ק דנאכלין ליום ולילה, ובזה אין סתירה ברש"י. עכ"ל. ולדידי בעניי עדיין לא נחבאר לי לשון רש"י צום, ול"מ.

סימן ו'

בענין ביאור הבית הלו בדברי רש"י במתני ריש ברכות

ברש"י ד"ה כדי להרויח אדם מן העצירה, והקטר חלבים דקחתי ככא לא אמרו צו חתמים עד חצות כלל ולא נקט להו ככא אלא להודיע שכל דבר הנוכח בלילה כשר

ועיי' בסנה"ד, אם כוונת רש"י בזבחים ס"ג א' היא כמש"כ במנחות י"א ב', מה זכ בלשון דילפינן מ"מנחת" לחמי חודש, והלא בחודש צופה נכתב דין יום ולילה על צום החודש, ולא על הלחם, ושקב רש"י העיקר שבו נכתב?

דאורייתא לסיים ההקטרה ביום, ושזו אין לורך לסייג דרבנן
עד חלות, דבלינה בכלל אסור להקטירם וכמשנ"ת.

אלא שגריך לברר בחל ערב פסח להיות בשבת, דבזה שרי
להקטיר כל הלילה בליל יו"ט, והמאירי בפסחים ר"פ
אלו דברים הביא בשם הירושלמי שם דא"ל לשביעות בלי
שנה אחת שיתול זה ערב פסח בשבת, אם זהו עשו רבן
סיוג עד חלות לר"ע דכ"ל דאכילה פסחים כל הלילה, דלראב"ע
בין כך ל"ש כ"ל, או שמכיון שברוב שנים ל"ש ר"ז, ממילא
לא עשו סיוג גם בערב פסח שחל להיות בשבת, ונשאר איפוא
רק תמיד של בין הערבים שמש"כ הבית הלוי, ועיין בזה.
[עיין עוד המשך לזה לק' עמ' קכ"ח אות ג].

3) והנה בתענית ע"ז ב' חנן לאנשי בית אב אסורין לשחות
יון לא ביום ולא בלילה וכתב רש"י "לפי שהיו
מעלין כל הלילה אברים ופדרים שפקעו מעל המזבח א"כ
לא גמרו ביום גומרים בלילה", וברע"ב שם פ"ב מ"ז כתב
רק להטעם הראשון "לפי שהיו רביעין להעלות כל הלילה
אברים ופדרים שפקעו מעל המזבח".

וראיתי בספר א' שהק' לשי רש"י ריש ברכות דלא עשו חכמים
סיוג בהקטרה וזמנם להקטרה אף מדרבנן כל הלילה עד
עמוד השחר, וא"כ למאי הולך רש"י לפירוש הראשון דהחזרת
פוקעין כל הלילה והרי לדבריו אף לכתחילה מקטירים כל
הלילה וכמש"כ בפירוש השני, עד כאן קושיותו.

ובפשוטו לק"מ דכוונת רש"י פשוטה שזו ליתן טעם לאיסור
שתיית יין לאנשי בית אב בלילה שאחר יום עבודתם
אפילו היכא שהעלו כבר על גבי המזבח להקטרה אח כל
האברים ופדרים של אותו יום מצדד יום ולא השאירו ללילה
שום אברים שלא הספיקו להעלותם ביום, וא"כ כה"ג אמאי
לא ישחו יין בלילה, וכלל כבר גמרו הכל מצדד יום, וע"ז
הוא שכתב רש"י דמ"מ גם בהנהו שהעלו ע"ג המזבח לפני
הלילה עדין שמירתן עליהם בלילה להחזיר ולהעלות למזבח
אח הפוקעין, והדברים פשוטים ומאירים, וא"ש דברי הרע"ב
שהניחם בל"ע. [אלא שיל"ע היכא דגם נתעכל כבר הכל
מצדד יום, דכ"ה"ג יהיו מותרים לשחות יין בלילה, דשזו אין
כאן גם האדורי פוקעין, אמנם היא מליחות רחוקה, ע"י
שו"ת בית הלוי חלק א' סימן ג' אות ה' שכתב "ומש"ה
נקט הרמב"ם האיסור רק באצבע ובכדיוט, דכ"ה"ג לעולם
מותר, דהא גם בלילה מקטירין אברים ופדרים ומבכפין
בליטורא, ואין הכי נמי דאם יתרחש איזה זמן שאין הכהנים
טובדים ובגון בלילה וכבר הקטירו כל האברים ונחלכו כבר,
יהי אסור גם לכה"ג ללבוש הבגדים, אבל הוא רחוק המליחות,
ומש"ה נקט בהדיע דבכל גווני אסור שלא לעבודה" עכ"ל
בבית הלוי עיי"ה].

ובספר כ"ל כתב לתרן עפ"ד בבית הלוי והאור שמה
דמודה רש"י בהקטיר אברים שעשו בזה חכמים סיוג
עד חלות, ולכן הולך רש"י לשני הפירושים דמש"כ אם לא
גמרו ביום גומרים בלילה היינו רק לאימורין שגם מדרבנן
מותרן כל הלילה, ומשום אברים שאינם אלא עד חלות כהב
רש"י הטעם דהחזרת פוקעין, אלא שהוקטרו לו על הרע"ב
שצריש ברכות דעתו כרש"י ואילו כאן כתב רק להטעם
דהחזרת פוקעין, ולמאי הולך לזה והרי בפשוטו לריכ"ס
להיות ראויים להקטיר אימורין שמזאת הקטרתן כל הלילה
ונשאר בל"ע על הרע"ב. ולפמשנ"ת לק"מ, דטעם זה שכתב
הרע"ב הוא כולל יותר לאיסור שתיית יין גם היכא שהעלו
כבר הכל להקטרה ביום, ובכל זאת אסורים לשחות ביון
משום האדורי פוקעין, ופשוט והכוון כ"ה"ג.

כל הלילה, הנה צו"ת בית הלוי ח"א סימן ל"ד י"א לידון
בדבר החדש ככוונת דברי רש"י שדווקא הקטר "חלבים" לא
אמרו בו חכמים הסיוג עד חלות, מפני שכבר יש סיוג מן
החורה שגריך להקטירם עוד קודם להקטרת תמיד של בין
הערבים, כמבואר בפסחים נ"ט ב' כשניתוחרו, וכדמפרש
לה הרא"ם ז"ל בפי' לו שלכתחילה אכן לריך להקדים הקטרת
כל הקרבנות שחוקו ביום להקטרת תמיד של בין הערבים,
ושזו אין לורך לסייג מדרבנן עד חלות, אבל בהקטר "אצרים"
של עולה תמיד של בין הערבים גם רש"י מודה שאמרו חכמים
עד חלות, דבזה אין סיוג מן החורה, וע"י אור שמה ה"י
מעשה"ק פ"ד ה"ב שכתב לחלק בדעת רש"י ז"ל בין הקטר
"חלבים" להקטר "אצרים" של עולה, ועיי"ש טעמו ז"ל.

ושאלו על דברי הבית הלוי והלא גם קרבן פסח הקרב אחר
התמיד של בין הערבים לא נאמר בו סיוג מן החורה,
ואם כן הלא בזה יהי סיוג מדרבנן עד חלות של הקטר "חלבים"
דילי גם להסברת הבית הלוי בדעת רש"י, וא"כ היכי כיוול רש"י
לומר "והקטר חלבים לא אמרו בו חכמים עד חלות", והלא
בהקטר "חלבים" של פסח לריך להיות סיוג מדרבנן עד חלות,
וכי היכי שלבית הלוי הא דמסיימת המשנה א"כ למה אמרו
חכמים עד חלות כדי להרחיק אדם מן העצירה קאי בלמה
גם לרש"י על הקטר "אצרים", והיינו על הקטר איברי עולה
תמיד של בין הערבים בלבד, דאילו הקטר איברי כל שאר
העולות שהוקטרו בליל יום הלא כבר עשה בהם חורה
סיוג כמה שהצרכו להקטירם עוד קודם תמיד של בין הערבים
מדון עלי השלם כל הקרבנות כולם, ושזו א"כ לסייג מדרבנן,
אלא רק בהקטרת איברי עולה תמיד של בין הערבים [כן
משמע ללאו בפשוטו ככוונת הבית הלוי, ולא שזו לומר משום
עולה תמיד של ביה"ע שזו עשו סיוג בכל העולות עיי"ה
דבריו ז"ל], א"כ הכ"נ על דרך זו ממש הלא יוכל להפרש
גם הקטר "חלבים" שע"פ הקטר "חלבי" קרבן פסח אמרו בו
חכמים עד חלות, כיון שאין בו סיוג מה"ת, ושזו שפיר ה"י
יכול רש"י לומר שגם הקטר "חלבים" נשנה במשנתנו משום
שאמרו בו חכמים עד חלות והיינו בקרבן פסח וכמשנ"ת.

אבל בלמה נ"ל כ"מ דלחין כאן קושיא כלל, דהלא מבואר
בסוגיא לק' ע"י א' דמתניתין סברא כ"י אלעזר בן עזרי
שאכילה הפסח מן החורה עד חלות בלבד, וא"כ הקטרת
אימורין דילי ודא"י שצריכה להיות עוד קודם לזה דא"י
נאכל לפני הקטרת אימורין, וא"כ לתנא דמתניתין ל"ש סיוג
דרבנן בהקטר חלבים דפסח, דזמנן מן החורה הוא עד לפני
חלות, ולכן הוא מש"כ רש"י ש"ש סיוג דרבנן עד חלות בהקטר
"חלבים" בלל, דהלבי כל הקרבנות לריך מה"ת להקטירם
קודם תמיד של בין הערבים, וחלבי הפסח מן החורה הקטרתם
לפני חלות, וא"ש היעב מש"כ בבית הלוי בביאור דברי רש"י.

וכשלמדנו כ"מ דסדר דף היומי פרק תמיד נשחט אמר לי
ידי"י הרב ר' אליעזר גינסברגר שליט"א [אור ליום ה'
מטו"מ כ"ד חמח השל"י] דיש לדון בזה עפ"י המבואר בפסחים
נ"ט ב' דאימורי הפסח שקרב ב"ד ניסן בין כך א"ל להקטירם
לערב בליל ג"י, דהו"א עולת חול צו"ט דאסור, ורק בארבעה
עשר שחל להיות בשבת בזה הוא דיוכל להקטיר האימורים
לערב במוש"ק ליל יו"ט דהו"א עולה שבת צו"ט דשרי,
עיי"ש בסוגיא, וא"כ באופן הרגיל שחל ערב פסח בחול
אין לורך לסייג בהקטרה עד חלות, דבין כך ל"ש להקטירין
בלילה שהוא ליל יו"ט ומוכרח לסיים ההקטרה עוד ביום
לפני ליל יו"ט, וא"כ הוא מוזכר ועומד בסיוג דאורייתא
להקטיר האימורים עוד לפני הלילה, וא"כ אפילו נאמר כ"י"ע
דאכילה פסחים כל הלילה, מ"מ עומד ומוזכר הוא בסיוג

25

תעז א בזית. ומהרי"ל [סדר ההגדה עמוד קטן] כתב לכתחלה יקח שני זמים, אחד זכר לפסח ואחד זכר למנה הנאכלת עמו, ולכל הפחות לא ימעט מזכות (דרכי משה אות 6 ב"ח^א ד"ה ומ"ש וי"א, וסימן טעג רע"ג, ז ד"ה ומ"ש ותליה השני): **ב בלא ברבית.** לאתכלה דרחמנא סמיכני. ועיין סימן קע"ט [סעיף ז]. וב"ט ד"ה ומ"ש ובעל העיטור] כתב בשם רש"ל [בהגהות הטור] ללא יאכלנו: **ג יבוא ידיו.** דכיון שבירך נרכת המזון אסח דעמיה, כמו שכתבתי ריש סימן תע"ה [ס"ק א]: **ד לא יאכל אפיקומן.** דאם (יכול) [יאכל]^א

יטריך ליקח כוס אחר לברכת המזון והוי כמוסיף על הכוסות. והמגיד משנה [המגן ומנה מ, יג] ורבינו ירוחם [מנח"ס ס"ד מד, א] ורשב"א [שו"ם ח"א סימן רל"ג] והרא"ש^א [מנח"ס דע"ס סימן ל"ג] כתבו לאוכל כוס ומנריך בלא כוס, עכ"ל^א. ונראה לי דמי שאינו נוהר בכל השנה ומנריך לפעמים בלא כוס, אף עתה יאכל אפיקומן ויברך בלא כוס [ועיין סימן קפ"ז סעיף 6]. וכיוצא בזה כתב הסמ"ק [סימן רט הגה אות ו] דמי שאינו נוהר בכל השנה בסעודה שליטת גס כשחל ערב פסח בשבת לא יאכל: ה ויסמוך על מצה. אע"פ שאכל אחריה דברים אחרים ילא דיעבד: ו שימור למצת מצוה. ולא אכל^א מאותה מנה

סימן תעז

דיני אכילת האפיקומן. וכו' ב' סעיפים:

א [כ] לאחר גמר כל הסעודה אוכלים [א] ממצה השמורה תחת המפה^א * (א) [א] [ב] [ג] בזית כל אחד [א] זכר לפסח הנאכל על השובע י [ד] ויאכלנו בהסיבה ז' ולא יברך עליו^א (א) [א] ויהא זהיר לאוכלו קודם הצות: הגה [ג] ויקדים עמנו שגם ההלל [א] יקרא קודם הצות: [א]

ב [א] אם שכח ולא אכל אפיקומן ולא נזכר עד שנמלא ידיו או שאמר הב לן ונברך אוכל אפיקומן י ב בלא ברבית המוציא [א] ואם לא נזכר עד שבירך ברכת המזון י אם נזכר קודם שבירך בורא פרי הגפן ג [א] ישול ידיו [א] ויברך המוציא ויאכל האפיקומן: הגה ו יחזור ויברך ברכת המזון [א] ויברך בורא פרי הגפן וישמה הכוס: ו אם לא נזכר עד אחר שבירך בורא פרי הגפן ד [א] לא יאכל אפיקומן ה ויסמוך על מצה שאכל [א] בתוך הסעודה שכולן שמורות הן משעת לישה א אבל [א] במקום שנהגו לעשות ו שימור למצת מצוה (ב) משעת [א] קצירה אפילו לא נזכר

ערך להם למדריק"ש

תעז סעיף א בסוף [על השבע]. ולריך שלא יהיה עליו לטורח: סעיף ב האפיקומן וכו'. ויחזור ויברך נרכת המזון וזכר פרי הגפן וישמה הכוס:

חק יעקב

זה הכלל והרשב"א בתשובה [ח"א] סימן תמ"ה בשם התוספות^א. ובתוספות סוף פרק ב' דמגילה [כא, א ד"ה לאתוין כתבו וז"ל, וצריך למהר לאכול מצה קודם הצות, אפילו מצה של אפיקומן, שהרי מצה בזמן הזה דאורייתא, אבל בהלל שלאחר אפיקומן אין להחמיר כל כך שהרי מדרבנן הוא, עכ"ל תוספות. ונהגו לשבור חתיכה מאפיקומן ולנקוב אותה ותולין אותה, ואין בו חשש איסור מה שנוקבין אותה ביום טוב, וכן כתב במ"א סימן ת"ק ס"ק (וי"ו) [ז]: [ד] לא יאכל אפיקומן. דאם יאכל יצטרך לברך ברכת המזון וליקח כוס, וכמו שכתבו המדרכי סוף פרק ערבי פסחים [לה, ד] והשבלי לקט סימן ס"ז [סימן רח ק, ב] והכלבו סימן נ"וין דאין לברך כלל זה ברכת המזון בלי כוס, לפי שתקנו כוס שלישי עליו, וא"כ יהיה כמוסיף על הכוסות. אכן הסכמת האחרונים דלמאן דסבייא ליה דכל השנה ברכת המזון אינה צריכה כוס, גם עכשיו יאכל אפיקומן ויברך ברכת המזון בלי כוס. ועיין בנחלת צבי [ס"ק ב]: [ה] בתוך הסעודה. אף שאכל לבסוף שאר דברים, מכל מקום בדיעבד יצא, כן כתב הר"ד אבודרהם [עמוד רלה], הובא בב"י [ד"ה ומ"ש רבינו וא"א] דלא אמרו [פסחים קיט, ב] רק אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, ולא אמרו שאם הפטירו יעשו פסח שני, ולא עדיף מצה מפסח עצמו: [ו] במקום שנהגו לעשות שימור. עיין בלבוש [סעיף ב] דמשמע דאפילו יחיד שהנהיג עצמו לעשות שימור משעת קצירה ג"כ דינא

מחצית השקל

על מזונו סתמא קתני, ואם יברך על הכוס ואחר אכילת האפיקומן שוב יברך ברכת המזון על הכוס מוסיף על הכוסות. וכן אפילו בהב לן ונברך לא יאכל אפיקומן, דהא איכא למאן דאמר סימן קע"ט [סעיף א] דאפילו בהב לן ונברך אסור שוב לאכול אפילו רצה לברך המוציא, עד שיברך תחלה ברכת המזון על מה שכבר אכל, ואם יעשה כן יצטרך שוב לכוס ברכת המזון כנזכר לעיל. לכן טוב שלא יאכל אפיקומן ויסמוך על מצה שאכל תוך הסעודה. אף על גב דלא קיימא לן הכי בהב לן ונברך כמו שכתבתי לעיל סימן קע"ט [ס"ק ב], מכל מקום מה לנו להכניס את עצמנו במחלוקת הפוסקים, ע"ש (ס"ק ג) יבוא ידיו. דכיון פרי. ר"ל, דניהו דצריך לברך המוציא, אבל נטילה למה לי דהא עכשיו סייק ויברך ברכת המזון, ובוראי ידיו ניקות, ולכן כתב דכיון שבירך כו': (ס"ק ה) ויסמוך כו'. יצא בדיעבד. דהא תנן [פסחים קיט, ב] אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, ולא

[במדבר ט, יא], וכמבואר לעיל סימן (תק"ח) [תכת] [סעיף ג] בסימן לקביעות המועדים א"ת ב"ש, ע"ש. ולפי זה בליל שני אין צורך לאכלם. אכן לטעם שני יש לאוכלם גם בליל ב'. ועיין לעיל סימן תע"ג [כ"י רטו, א ד"ה וכתב] שהיו מקריבין קרבן פסח ועכשיו בטל, ועוד טעם, משום דביצה תרגומו ביעא, דבעא רחמנא לפרקינן, וזה הטעם בביצים שעל הקערה, ועיין לעיל סימן תע"ג [כ"י שם ד"ה כתב]:

תעז א ממצה השמורה תחת המפה. וכתב מהרש"ל בתשובה סימן (פ"ו) [פח] ויוציא האפיקומן כמו שהוא כרוך במפה הולכים במשארותם צורות בשמלותם [שמות יב, לד], עד כאן לשונו. ובפסח מעוכין סימן שט"ו כתב וז"ל, ומנהגי ליקח מקל בידי ומנעלי ברגלי ולומר, ככה תאכלו אותו מתניכם חגורים [נעליכם ברגליכם] ו ומקלכם בידכם ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לה [שם, יא], ולכן אני נוהג שלא להפשיט האזור בליל פסח עד אחר אפיקומן, עכ"ל. ובמדינות אלו אין נוהגין כל זה: **ב בזית כל אחד.** וכתב מהרי"ל [סדר ההגדה עמוד קטן] והסכמת האחרונים, דלכתחלה יש לאכול כשיעור ב' זיתים, אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עמו, ולכל הפחות לא ימעט מזכות: **ג יקרא קודם הצות.** כן כתב [הרי"ך] פרק ערבי פסחים [כו, ב ד"ה גרסינן] וסוף פרק ב' דמגילה [א, ה ד"ה

תעז (ס"ק א) בזית כו'. דרכי פשה ב"ה. ועיין [ס"ק א] שהביא דברי מהרי"ל שכתב טעם אחר: (ס"ק ב) בלא ברבית. דאתא כו'. ר"ל, דהא קיימא לן ריש סימן קע"ט דאפילו לא אמר רק הב לן ונברך אם יציה לאכל צריך לחזור ולברך, מכל מקום הא כתב שם סעיף ב' דאורח הסמוך על שלחן בעל הבית אפילו אמר האורח הב לן ונברך לא הוי היסח הדעת, ועל זה כתב דבלייל פסח אתאכא דרחמנא כו', דאפילו אמר הב לן ונברך לא מיקרי היסח הדעת. אולם שם בסימן קע"ט לא כתב באורח דלא הוי היסח הדעת כי אם באומר הב לן ונברך, אבל נטל ידיו אפילו נטל כוס, ומשמע דאפילו באורח הוי היסח הדעת, והכא אפילו נטל ידיו אין צריך לברך. י"ל דהתם הטעם לפי מה שכתב מ"א שם ס"ק ג' דאם בשעת אמירת

הרי"ף [פסחים ר"א"ש בסוף פרק וסחים [סימן לד] ס' [המגן ומנה א, א, מ, ט]: י"ש ש"ס: ז"ו לעיל בסימן [סעיף א] [אות ט]: י"א דרבא אליבא לנעור בן עזריה כ"ב [ע"ג] וכתב שגם סימן לה בשם שכתבו להחמיר וסקים [ר"ן מגילה ד"ה זה הכלל]: שגם רבינו פרך אמ"ק סימן רט אות הו"ט מיימוניות הו"ט ממגן ומנה א [הגהות סמ"ק]: שגם אבי העזרי פסחים סימן מקנה י"ג מדרב"ש שם לה. טב הרא"ש [שו"ה י"ד סימן ו]: י"ש נמשכה כלל ז' [סימן ג]:

נים לרמ"א
ר"ך פרק ערבי [כו, ז ד"ה גרסינן] י"ק ב' דמגילה [א, י"ה זה הכלל]: ד"ה ומ"ש רבינו ז רבינו פרך:

זות הסמ"ע
ג יבוא ידיו ויברך . דעת הטור [פאן] ויעטור [הל' מצה זה, ה' דאין צריך] ללל ויוציא ככזית [כו' כתב מהרש"ל לטורוכן עיקר עכ"ל]:

זות והערות
גם זה על קינור מלכודת מלוח שנה ג. הו"ט כראש יוסף ו סוף פרשת שמות. ז"י נמל דרוש ז' אות ג, שניאר יכות טעם זה: ה"ב"ח כ"ן לא ג"ס מהרי"ל אלא יך מנהגיט. ומ"ש "אחד זכר לפסח א טעמו של הב"ה. א להמהרי"ל [שהוצא י"ק א] דהא כ"כ"ה ז בסימן טעג: ה דמשק אליעזר י קחי על מש"כ להלן ירר ויד אחר צדור

כדברי, אלא שהוסיף עוד דבמקום שנוהגים להחמיר לאסור בשר בסתם פשיטא דאסור כל דבר שטעון שחיטה אף במבושל, ע"כ. ולא ידעתי מי הביאו לזה שהדבר מבואר שאין שום איסור במבושל, ולא אסרו אלא צלי אפילו עוף משום דמחלף צלי בצלי, אבל מבושל בצלי לא מחלף, ואף אם נהגו שלא לאכול מבושל הוא מנהג בורות, ובירושלמי עצמו בפרק כיצד צולין [הלכה א] הזכירו הברייתא דשלק מקצת או בישל מקצת אין זה גדי מקולס, ועיין במה שכתבתי בסימן תס"ח סעיף ג' [ד"ה מקום] זה נראה לי:

מסתברא לי דצלי קדרה מקרי צלי לענין זה ואסור לאכלו, ואע"פ שהרמב"ם כתב בפ"ח מהלכות קרבן פסח [הלכה ח] דצלי קדרה חייב משום מבושל, שאני התם דרבייה קרא [שמות יב, ט] ובשל מבושל מכל מקום להחמיר עליו, אבל מכלל צלי לא נפיק, וכשאסרו לאכול צלי נכנס בכלל הגזרה צלי קדרה ולא נפיק מכלל דאיסורא. ומהך טעמא נראה לי לאסור גם כן צלאו ואחר כך בישלו, ואף לדעת הרא"ם [יראים השלם סימן רעד קלד, ב] שהביא הטור בסימן שיח [פב, ב] דסבירא ליה דבישול מבטל האפייה והצלייה, וכל שכן לשאר פוסקים דסבירא להו דאין בישול אחר צלייה, וכן יש לאסור בישלו ואחר כך צלאו, ולא מבעיא לדעת הרא"ם [שם] דצלי מפיק מכלל בישול, אלא אף לדעת שאר פוסקים דאין צלייה אחר בישול מודו הכא, דלא פלוג רבנן בין צלי לצלי וכל מין צלי אסרו, ולפיכך אסרו אפילו בשר עוף, ואף במקום שנהגו לאכול צלי יש לאסור בכל זה אם השה שלם שצלאו כולו כאחד מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ, זהו דעתי בזה:

סימן תעו

א ויאכלנו בהסיבה. מדברי הרמב"ם [חמץ ומצה ז, ח] לא משמע כן שלא הזכיר הסיבה בכזית של אפיקומן, וכבר כתבתי לעיל בסימן תע"ב [סוף] סעיף ז' דהכי משמע בירושלמי [פסחים פ"י הלכה א] דגרסינן התם אותו כזית שאדם יוצא בו בפסח צריך לאוכלו מיסב, משמע דכזית של אפיקומן דכבר יצא לא ויש לסמוך על זה בדיעבד:

ומה שכתב ולא יברך עליו. פירוש, לפי שכבר בירך על אכילת מצה, הא לאו הכי בעי לברוכי וכדלקמן בסימן תפ"ב:

ומה שכתב ויהא זהיר לאכלו קודם חצות. דעת הרמב"ם בפרק ו' [שם הלכה א] שזמנו כל הלילה, וכן נראה מלישנא דגמרא [פסחים קכ, ב] דאמר רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לרבי אלעזר בן עזריה לא יצא ידי חובתו, משמע דלרבי אלעזר בן עזריה קאמר וליה לא סבירא ליה, דאם לא כן הוה ליה למימר בסתמא לא יצא, וכן דעת הרי"ף שהשמיט הך מימרא והמחבר נמשך אחר שאר הפוסקים ושביקה לכלליה. ומכל מקום נראה שיפה כיון, דאף לדעת הרמב"ם צריך לזהר לאוכלו קודם חצות, שהרי כן כתב הרב ז"ל בהלכות קרבן פסח סוף פרק ח' שאין הפסח נאכל אלא עד חצות כדי להרחיק מן העבירה:

כתב הר"ן [שם כז, כ ד"ה גרסינן] שגם בהלל שבלילי פסחים התמירו בתוספות^מ שלא לקרותו אחר חצות, אבל בתוספות דפרק ב' דמגילה [כא, א ד"ה לאתוין] כתבו דאין להחמיר בהלל שהרי מדרבנן הוא:

ב אובל אפיקומן בלא ברכת המוציא. ואע"ג דבעלמא חשיב סילוק שאני הכא דאתכא דרחמנא סמכינן, טור בשם הרבינו פרץ

זרק ב' מהלכות שופר [הלכה ד] דמצות צריכות כונה, אלא דקשה דין כפאוהו פרסיים [חמץ ומצה שם], כבר יישובוהו וצ"ע:

שלא ישהה בין אכילה כו'. פירוש מתחלת אכילה עד סוף אכילה וכמו שאכתוב לקמן בסימן תרי"ב [סעיף ג] בסייעתא דשמיא, ין זה ישנו בין בכזית של מצה בין בכזית של מרור בין בדין ד' סוטה וכמו שכתבתי בסימן תע"ב סעיף ט' [ד"ה ומ"ש וצריך], יע"ש:

אין חיוב אכילת מצה אלא בליה הראשון בלבד. אבל שאר ימות הפסח אי בעי אכיל מצה ואי בעי לא אכיל ואינו מחוייב אלא לא לאכול חמץ, דומיא דסוכה דבליה הראשון מיחייב למיכל סוכה ושאר הלילות אי בעי אכיל פירות ומפטר מסוכה. וא"ת אם נאמאי לא מברכינן כל שבעה על אכילת מצה אע"פ דרשות הויא ומיא דסוכה דמברכינן כל ימי החג לישב בסוכה, תירץ הרז"ה [בעל מאור פסחים כו, ב] דבמצה אדם מצי למפטר עצמו כל שבעה, אבל סוכה אינו יכול לעמוד בלא שינה שלשה ימים דהוא חייב לישן סוכה, ולפיכך מברכינן על הסוכה כל שבעה, מה שאין כן במצה. אף בזמן הזה מצה דאורייתא מרור דרבנן דקיימא לן כותיה דרבא סוף פרק ערבי פסחים [קכ, א] רתניא כותיה, וכן פסקו הרי"ף [שם ז, ב] ושאר הפוסקים ז"ל, ונפקא מינה אם מסופק אם אכל כזית מצה או לא וכמו שכתבתי לעיל בסימן ס"ז, יע"ש:

סימן תעו

ו שלא יאכל האפיקומן על אכילה גפה. כן כתב הבי"י [סימן תעו ד"ה כתב הרוקח] בשם הרוקח [סימן רפג] כדאמרינן בפרק ד' דגזיר כג, א] אכל מצה לשם אכילה גסה ופושעים יכשלו במ [הושע יד, י], ו"כ. ואע"ג דהתם לא איתמר אלא בפסח, מכל מקום כיון דכזית נפיקומן הוי זכר לפסח יש ליתן בו דין הפסח. וכבר כתבו התוספות בפרק ערבי פסחים דף ק' [ע"ב] ד"ה דילמא כו' והא דפסח נאכל על זשבע היינו שמתאוה לאכול קצת. ובספר ב"ח סימן תע"ו [סוף ד"ה מ"ש וי"א] כתב דאף באכילת אפיקומן אמרינן בסוף פרק ערבי פסחים [קכ, א] דאין לאוכלו לשם אכילה גסה, דאמרינן התם לא גבעיא בראשון דקאכיל לתיאבון אבל באחרונה דילמא אתי למיכליה אכילה גסה, ע"כ. וליתא, דהתם משום חיוב כזית מצה דאכתי לא נפיק ביה, ומכל מקום הדין דין אמת וכדכתבינא:

ב אפילו בשר עגל ועוף כו'. הטור הביא בשם אבי העזרי [ראבי"ה סימן תצח] ראיתי בני אדם שאוכלים בשר עוף צלי בלילי פסחים, ואין חילוק כדאיתא בירושלמי [פסחים פ"ד הלכה ד], ע"כ. ולכאורה יראה דאע"ג דבירושלמי דפרק מקום שנהגו [שם] אמרינן אפילו בשר עגל ועוף סברין מימר אפילו ביצה אפילו קולקס, אמר רבי יודן ובלבד מן השחיטה, מכל מקום הני בני אדם סמכו אירושלמי דפרק כיצד צולין [הלכה א] ופרק ב' דביצה [הלכה ז] דגרסינן התם מכניסין עגל מקולס בלילי יו"ט הראשון של פסח אבל לא גדי מקולס וכל שכן בשר עוף. וליתא, דההיא דמקום שנהגו דוקא במקום שנהגו שלא לאכול צלי, אבל במקום שנהגו לאכול צלי אינו אסור אלא דוקא גדי מקולס, אבל עגל וכיוצא מותר לאוכלו אפילו מקולס וזהו הירושלמי דפרק כיצד צולין. וליכא לאתווי ראייה מש"ס דילן לאסור בשר עוף מהא דאמרינן בפרק מקום שנהגו [פסחים נג, א] אסור לאדם שיאמר בשר זה לפסח ודוקא בשר אבל חיטי לא, משמע דבכל מין בשר אסור דלא מפיק אלא חיטי וכמו שכתבתי לעיל בסימן תס"ט, ליתא, דלא דמי דשאני התם דמצנין למימר דמקדיש דבר זה לדמיה מה שאין כן הכא דהחששא הוא שנראה כאוכל קדשים בחוץ,

ידוע דהיכא דלקח ישראל אסור ואם רחלות הספק אינה א כשבא ליד ישראל, לדמיון הכא בחמץ בו, דכל זמן משך גפים הם בכל חיטה אמרינן דאין ברייה, עומד להתחלק, רק לך, ואם כן אפשר חלק חבירו, ולפי זה עת חלוקה, ושעת לל עם חלק הנכרי, של ישראל, ואמרינן קו הוא של עכו"ם, זד וקנה חלק הנכרי להקל דיש ברייה, שראל בעת התהוות ין לנו עכשיו שוב ת החלוקה היה של ל על שניהם כאחד, וניהן, וע"כ תולין בישראל ועכו"ם חלק עכו"ם קודם אכן זה אינו מצוי, כיחא, וזה מתבאר ורונים שהשיגו עליו זה.

אפילו מילא הקדרה זוכשרת. למא פקעי (פסחים ל, מבחור). ועיין ברא"ש בהיסק גדול, רכיון גי לא חייס עלייהו בחים (צו, א) דפריך ר כתב רבינו נסים ה התורה דאין שבות ובמקום זריזין. אך

יש להביא ראיה מחולין דף קכ"ג ע"א דבטלית טבולת יום מיגו דלא חס עלה ואטבלה לא חיים עלה וקרע לה רובה. וזו סברת הראש ממש, ועיין תי"ט כלים פרק י"א משנה ג' ד"ה מן הקצוצות שכתב כסברא זו.

פרק ו

הלכה א: מצות עשה בו' לאכול מצה בליל ט"ו, שנאמר בערב תאכלו מצות בו', ומצותה כל הלילה.

הנה נחלקו בזה רבוותא קדמאי, הרי"ף והרא"ש וגרולי בעלי התוספות באור זרוע פסקו דמצותה כל הלילה. ודא ברור, דכיון דמספקא לן אם ישאל אדם איך לעשות אם עבר חצות דצריך לאכול מצה מספק, וכיון דמספקא לן הלא שיטת רובא דרבוותא דהעושה מצוה מה"ת מספק חייב לברך, ועיין ביאור הגר"א סימן תרפ"ח, ולכן יש לסמוך על כולהו רבוותא דפסקו דמצותה כל הלילה, דהלכה כר"ע מחבירו, ולשון הגמרא (פסחים קכ, ב) לראב"ע מורה ג"כ דאין הלכה כמותו, ועל כל כוס צריך לברך, דהשתא דמספק מחויב לומר הגדה תו אסח דעתיה, וכיון דחייב לאכול כזית מצה מספק תו חייב במרור וד' כוסות, דרבנן חייבינהו בזה כ"ז שמחויב במצה ודו"ק. ודלא כאחרונים שפסקו להיפך. ובפרט דאיכא חזקת חיוב, ולא נפטר, כמו בספק קרא קריאת שמע, אמנם כאן הוי ספיקא דדינא, ולא שייך חזקה.

אולם נתבונן בהא דאמר פ"ק דברכות דף ט' ע"א ד' אליעזר אומר בערב אתה זוכה, וכבוא השמש אתה אוכל, מועד צאתך ממצרים אתה שורף, וזה פלא, דהא אין שודפין קדשים ביו"ט. ופירש"י, כלומר בבוקר הוא נותר, שהגיע זמן שריפה בו', וכמה דחוק טובא, כיון דנאסר באכילה מחצות תו מאי הוסיף זמן אור הבוקר, מאי נפ"מ שאינו

נשרף מחמת לילה או שאינו נשרף מחמת יו"ט. וכן קשה טובא לראב"ע דאמר לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר, וצ"ל לא תעשו דבר שיכוא לידי נותר עד הבוקר. וזה דחוק טובא.

לכן נראה לנו לפרש כך, דהנה קרבן פסח חלוק ברינו מדין כל הקרבנות, דכל קרבנות מצוה לאוכלן, אבל אינה מצוה על הקרקפתא דגברי, אלא שיהיו נאכלין ולא יבאו לידי נותר, אבל הפסח מצוה שכל אחד יאכל כזית, ואם אינו אוכל כזית אינו ראוי להימנות על הפסח, וצריך להאכל במצה ומרור, ופסח מצרים היה בו עוד דינים, שנאכל בחפזון. וא"כ גלי קרא דאינו נאכל בדין תורת פסח רק עד חצות, אבל אחר חצות נאכל עד הבוקר, אבל לא בתורת פסח, שעיקרו אינו אלא לאכילה, רק כמו תודה ושלמים וכי"ב, ואם נאכל אחר חצות בטל מצות אכילת פסח, והוי כשאר קרבן הנאכל, שאין מצוה בבעלים דוקא, אלא שיאכל מי שהוא מבני החבורה, ולזה מועיל הגזירה שוה, שזה פרט מפרטי הפסח, אבל קרא אמר שלא תותירו ממנו עד בוקר, דעד הבוקר יכול לאכול כל הלילה, כמו תודה, וזמן שריפה חל כשיגיע זמן בוקר, שאז אינו נאכל כלל, ולכן מועד צאתך ממצרים אתה שורף, פירוש שאז אינו נאכל כלל, ונקרא נותר, והאוכלו בכרת, וכן אם יחשוב אדם לאוכלו אחר חצות אינו מתפגל, כיון דזמן אכילה כקרבן אחר אית ליה עד הבוקר, ורק אם מחשב לאוכלו אחר אור הבקר הוי פיגול. וזה נכון.

וזו הסברא מוכרחת טובא, בהא דאמר בסוגיין (ברכות שם) האי הוה מאי עביד ליה כו', סד"א הואיל ופסח קדשים קלים כו', אף פסח אוקי לילות במקום ימים, ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד, כתב דחמנא הזה. והא כתיב ואכלו הבשר בלילה, להורות דאינו נאכל ביום כמו קדשים, ואיך ס"ד שיהא נאכל ביום, וכבר נדחקו רבוותא רש"י ורשב"ם בזה,

דרש"י פירש דלאו דיהא נאכל ביום, אלא בלילה הבאה אחריו. וזה אין סברא כלל, דאיך דמי לשלמים, זאיפה מצאנו דבר שנאכל ונדחה חזר ונאכל, ול"ל קרא להכי, ורשב"ם (פסחים קכ, ב ד"ה שלמים) פירש דהו"א דבלילה ויום הבא אחריו נאכל, אבל לא ביום זביחתו, והא קרא סתמא כתיב ואכלו הבשר בלילה, וממעט שלא יהא נאכל ביום. ולסברתינו הנ"ל אתי שפיר טובא. דמדין פסח שיהא נאכל בלילה, אבל סד"א דהוי כמו שלמים הנאכלים לשני ימים ולילה אחד, ואם עבר הלילה אין החיוב אקרקפתא דגברי שיאכלו כזית, רק הוי כמו כל קרבן, והוא נאכל שני לילות ויום אחד, לכן כתב קרא ואכלו הבשר בלילה הזה, למעט דווקא בלילה הזה הוא נאכל אבל ביום אינו נאכל כלל ונעשה נותר.

והא דאמר בשילהי פסחים (שם) על משנתינו הפסח אחר חצות מטמא את הידים, אלמא מחצות הוה ליה נותר, מאן תנא, אמר רבי יוסף ראב"ע היא. פירוש, דכבר גדרו חכמים באכילת כל הקדשים שאינה אלא עד חצות להרחיק את האדם מן העבירה, וע"כ דאי משום זה אמאי תני הפסח אחר חצות מטמא את הידים, הא כל הקרבנות כן הוא, וע"כ אף דגזרו שאינו נאכל אחר חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה לא גזרו ע"ז טומאת ידים, דכיון שמה"ת הוא נאכל כל הלילה, אלא משום סייג הוא די למיגזר שלא לאוכלו, אבל לא לאפושי טומאה, ובפרט לשיטת תוספות פסחים (שם ד"ה אמר רבא) דאם לא אכלו קודם חצות נאכל אחר חצות לא הוי נותר [ומה שהביא האו"ז מהתוספתא אינו מובן, רשם כרבי עקיבא דנאכלת כל הלילה מן התורה, ואינו מטמא את הידים, כיון דרק מדרבנן אינו נאכל אלא עד חצות] אבל לראב"ע דסובר דמצות פסח אין עליו רק עד חצות, ואחר חצות עד הבוקר הוי כשאר קדשים וכמותו פסח, דאין החיוב על קרקפתא דגברי, אלא שיהא נאכל ע"י בני החבורה,

א"ש מה שהבדילו חכמים בדין פסח לתת לו דין מיוחד שיהא נותר לטמא את הידים. מפני שאינו נאכל מדרבנן, כמו כל הקדשים אחר חצות משום סייג, משום שבפסח איכא בי דיין חדש, שנפסדה ממנו מצות אכילת פסח מן התורה, לכן גזרו חכמים עליו דין נותר אחר חצות לטמא את הידים ודו"ק.

ובן הא דאמר בסוף איזהו מקומן (זבחים נו, ב) על משנתנו דתני אינו נאכל אלא עד חצות, דכראב"ע, ומדאורייתא, פירוש דמדין פסח אינו נאכל רק עד חצות, ומשונה משאר קרבנות הנאכלים ליום ולילה, ונפ"מ שנחשב נותר לטמא הידים.

אמנם הא דפרישית קראי לראב"ע דבוקר ראשון משמע, וכי כתב קרא לא תותירו ממנו עד בוקר פירוש דעד בוקר מצי לאוכלו מדין קדשים, וזה נאמר בפסח מצרים, שכתוב בו (שמות יב, יא) וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים וכו', א"כ צ"ל דאצל בני נח היה דין קרבנות הנאכלים, אבל אם נאמר דבני נח לא הקריבו שלמים אלא עולות שכולן כליל (זבחים קטז, א), ורק פסח חידש רחמנא שעיקרו בא על אשר פסח, ותו אחר חצות דאין בו דין פסח רק כשאר קדשים, א"כ תו לא מצי להאכל לבעלים מדין קרבן, דאין קרבן נאכל לבני נח, והו"ל לומר לא תותירו ממנו עד חצות. וצ"ל לראב"ע דשלמים הקריבו בני נח, והיה בהם דין קרבנות הנאכלים. ולפ"ז לטעמייהו אזלי, דר' אליעזר דסובר בסוגיא שם (ברכות ט, א) כבוא השמש אתה אוכל ומועד צאתך ממצרים אתה שורף, וע"כ דנאכל עד הבוקר מדין קדשים, ולא מדין פסח, א"כ בפסח מצרים דאמר לא תותירו ממנו עד בקר, ונאכל כל הלילה, ע"כ דשלמים הקריבו בני נח, אם כן אתי שפיר דדריש וישמע יתרו קריעת ים סוף שמע, שזה היה קודם מתן תורה, ואפ"ה כתיב לאכול לחם עולה וזבחים, דהוי שלמים. אבל למ"ד דמתן תורה שמע, ושלמים לא הקריבו בני נח,

כמפורש פי
דף קט"ז ע
שזה דהוה
עד בוקר ד
חצות הו"ל
דלאחר חצו
פסח תו אי
זה תו כל
ור"י בריבי
בירושלמי
דפסח נא

אולם שם
אל
רב כהנא
בלינה כו',
דבשר אי
צפרא. א
לראב"ע ז
עד צפרא
נאכל כלי
שהעלינו,
פסח אין
עיקרו א
לאוכליו
לא מצאו
דאם נאו
שיהא מו
אשכחן.
הכבשים
לאישים,
דבפסח
אימורים
בשר צלי
לא נאס
הבשר, ו
אכילת ו
להיות נ
ואף למ

עקיבא מחייב במנדף דלא הוי אפי'ל מעשה זוטא משום דנמחשבה. [פי' סנהדרין ס"ה סוף עמוד א' כריעות ג' סוף פ"ב] ש"מ נמחשבה מכל מקום חמיר מאינו עושה כלל רק יושב ובטל. הכי נמי בנידון דידן: ידירו פדוש' הק' אברהם.

סימן שפ.

החובה'ש וכט"ס לכבוד גיסי הרב הגדול מו"ב משנה'ת זך ונקי שלשלת היוחסין כש"מ מו"ה יצחק הבהן כ"י.

א) מזה שהוקשה לומר לדעת מהרש"א ריש ערבי פסחים דמלה שאינה משומרת אסור לאכלה בערב פסח. ולא דמיא למלה עשירה. דמלה שאינה משומרת יש לה טעם מלה. אי"כ יהי' אסור לאכול לחם הפנים בערב הפסח שחל להיות בשבת. דלחם הפנים אינו טעון שמן ואי"כ אף שיש לה דין מלה עשירה מזד גדלוה. וגם אינה נאכלת בכל מושבות. מכל מקום כיון דאין בה שמן הא יש בה טעם מלה. ואי"כ במתני' דמנחות יום הכפורי' שחל להיות בשבת החלות מתחלקות לערב. הא גם בשבת ערב פסח הדין כן. דודאי' אין מתירין אותם לאכול ביום כיון דיכולין לאכול בערב:

ב) נראה לי דודאי' משום חביבה מלוה בשעתה מלוה לאכול מבעוד יום. והא מלינו דהקטרת אברים ופדרים דוחה שבת אף דאפשר משתתף. ואם כן אכילת לחם הפנים דהוא מלוה שגריך לעשותה עכשיו. דוחה איסור אכילת מלה בערב פסח שאין איסורו רק משום ביטול ופגם המלוה שבערב. כמו שכתב התרומות הדשן סימן קכ"ז. ואם כן אפי'לו הימא דפגם מלוות מלה הוא טפי. הלא מותר לפמא לקרובים אף שגל ידי זה יתבעל אחר כך מפסח. כיון שעדיין לא חל חיוב פסח שעדיין לא הגיע זמנה וכדאימא בפרק הישן. והכא נמי מותר לאכול עכשיו הלחם הפנים משום חביבה מלוה בשעתה. אף שמכל מקום יפגם המלה שבערב:

ידירו גיסי הדו"ש וש"ת הק' אברהם

סימן שפא

א) נתתי אל לבי לטיין בענין ברכת על אכילת מלה **7** ועל אכילת מרור. ומתראוי' הי' לברך לאכול. כיון שהוא מלוה שאי אפשר לקיים על ידי שליח. והרמב"ן והר"ן כתבו בחמתו בלמד לאכול. אך גירסת ספרים שלנו בפרק ערבי פסחים על אכילת כו' והלבוש כתב משום דבעל הבית מוליא כל המסיבין שייך יותר על אכילת כו'. ומירוח זה אינו עולה למנהגינו שכל אחד מברך לעצמו. ומכל מקום מזכירין על. והחק יעקב ס' הל"ב כתב לפי שאין משנין לשון תורה על מלות ומרורים וכו' ותימה דמה ענין על מלות לעל אכילת:

ב) ורפעניד נראה ליתן טעם מה שמזכירין על ביטור חמץ. ולכאורה הי' יותר ראוי לברך לבער דודאי' להבא משמע. ועיין בתוספות

כן זמן מרור אחר המלה וכשהם צבת אחת שפיר דמי סארי צבת בגאולה נודע טעם מרור. ואין לכתוב צבה יותר:

ד) וער מה שהוקשה לו צבה דמוכיח הש"ס מלוות לריכות כוונה דאי' אין לריכות כוונה למה לי למיהדר ואטבולי הא טביל חדא זימנא. הא ודאי' מתין שלא ללאת כדי לקיים מלת מרור בזמנו. עד כאן מוכן דבריו. יש לומר דהנה לריך להבין כי טעם בחזרת ואכלו ואינו מתכוין למלוות מרור ומקיים מלוות מרור בחזרת אחר הוה לי' מעביר על המלוות. ואין למר כיון שעדיין לא הגיע זמן מרור לכחילה לא חשוב מעביר. הא ביומא (דף ל"ג פ"ב) עטרי דרעא אטוטפתא אסור. ופירשו התוספות שלא יניח התפילין בראשן שיפגע בשל ראש מחילה שיטריך להעביר על המלוות. ואף שלא הגיע זמן תפילין של ראש לכחילה עד שהגיע של יד כדכתיב והי' לואה על ירך והדר והי' לטוטפות בין עיניך [גמרא מנחות ל"ז]. מ"מ הוה מעביר. ואמנם שבתשובת רדב"ז דפוס ווארשא חלק א' ס' תקכ"ט דמה"ט לא הוה מעביר ממש אלא כעין מעביר. מכל מקום כעין מעביר איכא. ועוד משמע לי בגמרא יומא (דף כ"ח פ"ב) להיפוך מדברי רדב"ז אלו ודו"ק היטב. אך ידוע דברי תרומת הדשן סימן ל"ה גבי ברכת הירח להמתין עד מולאי' שבת דלא מלוה מן המובחר. ואף דזמון לזמן חשוב מעביר במגילה (דף וא"ז ע"ב) מוכח מזה דכדי לעשות מלוה מן המובחר לא חיישינן למעביר. וכן כתב חכם לבי סוף סימן ק"ז. והכא נמי כדי לקיים מלוות מרור בזמנו מותר להעביר:

ה) ואמנם שקשה על תרומת הדשן וחכם לבי דאיך יעבור עכשיו על אין מעבירין כדי לקיים מלוה מן המובחר לאחר זמן. ובעלמא אמרינן היכי דלא הוה בעידנא לא דחי. אך אין כלל זה דלאו בעידנא לא דחי. רק היכי דעושה איסור. אך לא בשב' ואל תעשה שאינו עושה המלוה עכשיו. וראי' לזה מהא דבעי במנחות (דף מ"ט.) בליבור שאין להם קרבנות כל לירכן מוספין דהאידינא ותמידין דלמחר תדיר עדיף או מקודש עדיף. ומה צעי דלמחר לא דחי לשל היום דלא הוי בעידנא. אבל של היום דוחים של מחר דבשעה שעובר למחר כבר קיים המלוה היום ומשיב בעידנא. כהאי גוונא בתוספות פסחים (דף ג"ט.) לפירוש ריב"א. ויש לחלק קלת דשאני הכס דבעידנא דעובר תעשה דהשלמה עוד זמן פסח. מה שאין כן נידון דידן למחר עבר חיוב מוסף של היום. וגם של היום אינו דומה לשל מחר ושקולין הם. מכל מקום העיקר כיון דעובר על מלוות מוספין של היום רק בשב' ואל תעשה לא חיישינן לבעידנא. והכא נמי האיסור מעביר שאינו עושה המלוה עכשיו הואיל ושב' ואל תעשה לא חיישינן ב' לבעידנא:

ו) אך זה הוא אם מלוות לריכות כוונה והוא אינו מכווין הוה לי' שב' ואל תעשה. אבל אם אין לריכות כוונה והוא מתכוין שלא ללאת ומבטל מאכילה זה מלוות מרור בידיים. שוב לא נדחה איסור מעביר זה דבידים משום מלוה מן המובחר דלאחר זמן דלא הוי בעידנא. ואי' כיון שמבטל המלוה במחשבה לבד ולא במעשה דומה לשב' ואל תעשה. אך מוכח להיפוך במכות (דף י"ג ע"ב) לרע"ק דלא מחייב קרבן על פסח ומילה. משום דהוא שב' ואל תעשה. אך דרבי

ור"ן . ולפענ"ד נראה כיון דמלוות ביטור נעשה בהגיע פסח . דאין הביטור מלוה מלך הזמן שנעשה בו הביטור . רק מלך הפסח שבא אחר הביטור . וכיון שבהגיע פסח כבר נתבטל החמץ שייך יותר לברך על ביטור דמשמע נמי לשעבר ולא לבטל דלא משמע אלא להבא לבד :

ג) ובוזה יש ליתן טעם דמזכירין על אכילת מלה ומרור (לראב"ע דאכילת פסח עד חלות ויליף מגזירה שוה דועברת בארץ מזרים בלילה הזה מה להלן עד חלות אף בלילה הזה דכתיב 'אכילת פסח עד חלות . והדבר יפלא . שהרי העברה בארץ מזרים ה"ו ברנע חלות ממש . ואיך יליף לאכילת פסח עד חלות . וז"ל כיון דאי אפשר לאכול בחלות ממש שאין בו המשך . זמן כלל . והמעשה לריך המשך זמן . על כרחך הפירוש שבחלות יה"ו כבר הבשר פסח נאכל . וכן במנה דיליף מפסח וכל שכן מרור דכתיב גבי פסח . ואם כן כיון דמלוות מלה ומרור שבהגיע חלות יה"ו כבר נאכל יותר טוב לברך בעל כני"ל :

ד) ובוזה יש ליתן טעם שאין חפצירין אחר הפסח אפיקומן . שאסור לאכול לאחר הפסח . ולהנ"ל יש לפרש כיון שהמלה בהגיע חלות . אם כן לריך שיה"ו טעם פסח או בפיו שלא יה"ו כלה אכילת פסח מכל וכל . על כרחך שיה"ו טעם מלה או וישאר או רועם מהמלה :

ה) ועל כן נראה לריבא למאן דאמר אין הפסח נאכל [אלא] עד חלות . והוא הדין מלה . דלאחר חלות מותר לאכול . ובלאו הכי נראה כן דודאי אין חיוב שיאחר טעם פסח ומלה בפיו רק בזמן המלה . ועל כן נראה דאם בחמילת הסעודה או בחמילת רואה שהוא קרוב לחלות . יאכל כזית מלה על תנאי אם הלכה כר' אלעזר בן עזרי' יה"ו לשם אפיקומן . וימתין עד לאחר חלות ויאכל סעודתו . ואחר כך יאכל שנית אפיקומן ויולא ממה נפשך . אם הלכה כראב"ע דעד חלות יולא באפיקומן ראשון . ואחר חלות מותר לאכול דברים אחרים ואם הלכה כרב עקיבא דעד שיעלה עמוד השחר יולא באפיקומן השני :

סימן שפא

ב"ה יום ועש"ק שופטים רגת לפ"ק

שלום לכבוד ידי"ג הרב הגדול . מעוז ומגדול כקש"ת מו"ה יואב יהושע נ"י .

א) מזה שהקשה כבוד חורתי לשיטת התוס' דפסח שיש לו זמן קבוע מיד עובר בכל האחר . אם כן ההולך לשחוט פסחו . איך מטמא למת מלה . משום דכבוד הבניות דוחה של תורה בשב ואל תעשה . הא כיון שמטמא עלמו עובר בכל האחר במעשה ולקי . כמו בזכור שטימא עלמו שצובר בכל . תאחר דחויזת סהרה ולקי [במכתב כבודו כחוב קרבנותיו . והוא טעות ופליטת הקולמוס . דכל תאחר דקרבנותיו אינו שטימא עלמו] עד כאן דבריו :

ב) והנה בפשיטות יה"ו יכול להקשות שצובר על עשה

לא קשה מידי דכתיב גזנא חשיב שב ואל תעשה . כמבואר בתוספות ריש שבועות ובירושלמי פרק שבועות שמים דנשבע על הכרר לאוכלו זורקו לים חשיב לאו שאין בו מעשה . והיינו משום דאין האיסור הזריקה . רק מה שאינו אוכלו . ואם [לא] ה"ו זורקו גם כן ה"ו עובר במה שלא אכלו . נמלא דעכשיו שלא אכלו נעשה האיסור בכל הזריקה . והכא נמי דעכשיו שאינו עושה פסח . נעשה ביטול העשה בלעדי מעשה טומאה . ועל כן גם מבל תאחר לא קשה מטעם הנ"ל . מה תאחר אם לא ה"ו מטמא עלמו ולא עושה פסח לא ה"ו עובר בכל תאחר עד הערב . ועכשיו עובר תיקף במת הטומאה . אי"כ גבי שבועה נאמר דעובר תיקף במת הזריקה בכל יתל . אלא ודאי כל זמן שלא עבר זמן השבועה ועבר על השבועה בפועל אינו עובר בכל יתל . הכא נמי כל זמן שלא עבר זמן הפסח ועבר על מלוות הפסח לא עבר בכל תאחר . ואינה דומה לזכור שטימא עלמו . דהתם אם לא הטומאה ה"ו מחקי"ם הגזירות בלי שום מעשה . נמלא שהטומאה עשמה העבירה . אבל זה שריך לעשות פסח . וכשטימא עלמו ולא עשה הפסח . הרי העבירה במה שלא עשה לבד :

ג) ויש ליישב ג"כ כיון דמלוות פסח נוטה שמיטמו שב ואל תעשה נדחה . ממילא אין לאן כל תאחר . אבל לא נראה לי תירוצ זה דכיון שאם ה"ו קום ועשה לא ה"ו נדחה גם עכשיו לא חשיב דיחוי . רק שמלוות הפסח נעקר מעליו וכשעוקר במעשה יאמר . אך בירוחן של הדברים כני"ל :

ידידו החז"ת הק' אברהם

סימן שפא

ב"ה יום ב' אחרי פה סאכאמשאב .

לכבוד האב"ד המופלג החריף מו"ה ישראל ר"י במהר"ש ר"י [כעת הרב הדומ"ל בראדאמסק]

א) אגרתו הניעני באכיו שמחמת סיבה שיה"ו לי גזרו הרופאים שלא יטעה שום משקט ולא יאכל קום דבר חריף . אם יכול ללאח ידי חבטו במרור פחת מכזית :

הנה מקור דין זה ברא"ש שכתב ומשום שמנדך על אכילת מרור לריך שיאכל כזית דאין אכילה פחות מכזית . ובפסקי מהרא"י סימן רמ"ה דנמרוז לא כתיב בקרא לשון אכילה דיאכלהו דכתיב בקרא אפסח קאי . והביא דברי רא"ש הנ"ל . ובשאלת אר"י כתב דלרא"ש בכריכה דלית ב"ו ברכה טוב אין לריך כזית . אך הוא חולק על הרא"ש דאם כן במלה לריך כזית הוא רק מקרא דנערב תאכלו מלות דכתיב אכילה במלה ואם כן מה לריך רבא לומר דנערב תאכלו מלות לבזמן הזה . הא גם לזמן המקדש לריך קרא שיה"ו לריך לאכול כזית :

ב) והנה השאלת אר"י דנהירין לי שבילי דש"ס . כאן בחמילת כבוד חורתי הרמה שכתב מקרא כתיב בתורה . דקרא דעל מלות ומרורים יאכלהו

מגדל ר"ל וכולו אמוראי ומסקי דבוגי דירושלמי גדרים. אבל מסתברא טפי לחוקמי דר"י כאידך מ"ד דעמי משום דסבר כר' יוסי דהפקר כמתנה וכדעתו דש"ס דלין :

ובירושלמי דפסחים משמע דמ"ד דפליגי דר"מ ור' יוסי לא סבר דר' דאמר מ"ד משום זכויי כו' וכן אמר שם עוד הכל מודים בגר שמת וביזבזו ישראל נכסיו שמתו כו' פי' שמת קודם הפסח וזכה ישראל בהן אחר הפסח דאף למ"ד משום זכויי שרי דנכסיו גר שמת הן הפקר גמור אף לר' יוסי הכי להדי' דמתלוקת היא בטעמיה דר"י וא"כ הדבר מוכרח כמ"ד משום זכויי וכמש"ל ואין הלכה כר"י :

ובד"מ דש"ע א"ח הביא דש"ס א"י שפסק להקל בהפקיר חמלו' וכן ראיתי בפסקי ריקנטי הובאו דבריו גם בתשו' פי' חלק א"ח ודחה דבריהם מפני דעת הפוסקים להחמיר. ומשכו אחר פי' הרא"ש בהירושלמי. ולענ"ד יש לדברי המקולין שורש ויסוד נכון לפמ"ש דבדברי הירושלמי ובארתיו בראיות נכוחות וזפרע באיסור חמץ אחר הפסח שהוא מדרבנן משום קנסא. ועוד יש לומר דהירושלמי דמתמור ר"י בהא אף למ"ד משום הערמה אפשר ס"ל לר"י כמ"ד שם לעיל דאף ר"ש ס"ל דחמץ אחר הפסח אסור מה"ט רק שאין בו לאו עיין שם לעיל דר' ירמיה' הכי ולהכי מתמור ר"י בהפקר אבל לדידן דקו"ל דאין בו רק קנסא דרבנן יש להקל עכ"פ בהפקר ודוק בכ"ז היטב :

7 ← **קלט** **שאלה** מי ששכח או נאנס ולא אכל מצת מצוה לילה ראשונה עד אחר חצות אם יצא י"ח באכילתו א' חצות ואם יש לברך עליה :

תשובה הנה דבר זה נסתפק בו הרא"ש ז"ל בצרכות פ"ק צפ"קא בהקטר חלבים ופלפל שם א"ו הלכה כראב"ע דזמן אכילת פסח עד חצות או כר"ע דפליגי עליה ועיקר ספיקתו משום דאיכא סתמי משניות דצרכות וזכחים דבבב"ע כראב"ע ואיכא נמי סתמא אחרונה דר' כר"ע ומסקתא ליה כי מנייחו עיקר וגם מדא' רבא בשלמי ע"פ אבל מלה בעי"פ אחר חצות לראב"ע לא ילא י"ח משמע לכאורה קתא דס"ל לרבא כוותיה או עכ"פ דמסקתא ליה וכי"ס ומשום דמסקתא לן לר"י לאכול מלה של חובה קודם חצות. ומשמע לכאורה מדבריו ז"ל שאם איחר עד אחר חצות לא יצרך משום דכתב דהוי ספק והוי ספק צרכה. אבל מ"ד הרי"ף ז"ל נראה שסובר כר"ע שהשמיט צפסחים הך משנה דפסח אחר חצות מטמא את הידים דאתי כראב"ע וגם הך מיתמא דרבא דאכל מלה אחר חצות כו' השמיט ג"כ ולא הזכיר כלל מהך דינא מבואר מה דס"ל דזמנה כל הלילה לכן לא חידש בה כלום וכבר הזכיר הך דלילה בראשון חובה כו' מי כל הלילה. וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל שפי' ג"כ בה' קרבן פסח כר"ע וממילא דה"ה לגבי מלה זמנה כל הלילה :

← **ובראה** לענ"ד להביא ראייה נכונה מהך עובדה דמעשה ברי"ג ור"א ור' יהושע וראב"ע ור"ע שהיו מסובין בבני צרק והיו מספרין ביניהם מלרים כל אותה הלילה עד שהגיע זמן ק"ש של שחרית. והנה הא דמזוה לספר ביניהם מלרים הוא תלוי בזמן פסח ולמ"ד פסח עד חצות גם מלרים הסידור עד חצות דהא זה בכלל הלל בלילי פסחים דא' ציה עד חצות לראב"ע ומקרא מלה בעבור זה נשמע שיש מלה מרור כו' וכן מפורש במכילתא דש"ס ר"א שחייב אדם לעסוק ביניהם מלרים עד חצות וכי"ס משום דאזיל לשיעתי דס' גם פסח עד חצות. וא"כ הך חכמים שהסביו בבני צרק וספרו ביניהם כל הלילה ש"מ שהכריעו דעת הסוברי כל הלילה זמן פסח וגם ר"א וראב"ע היו בלחות מעמד גם ר"ע ור"י ונראה שדעת ר"ג הסכימה כן והי' נשיא לכן עשו כולם כמותו. עכ"פ נמנו ורבו אז לעשות כן למעשה דאם לא היה מלה בדבר למח עשו כן. ועוד היה נראה לפרש עפ"י מה דנכסו אח"כ מהך ברייתא א"ר אליעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה כו' עד שר"ש בן זומא כו' ומה שייכות יש להך עובדה דבני צרק כדתי הך מיתמא וראב"ע דהא הך דסיפור ביניהם מלרים כל הלילה

א"כ ר"י ור"ע דקארי' ופ"י

32

מישך שייכה לחובת הפסח ור"א ז"ע איירי בכל השנה. ופ"י האמור א"ש הסמיכות דהנה כל החכמים שהיו שם היו עוסקין ביניהם כל הלילה משום חובת הפסח וגם ראב"ע היה עמיהם ולכאורה לדידיה דס"ל עד חצות מיתמי כלל חוסף לזכ נהן עטס משום דאיכו ס"ל דגם בלא חובת הפסח מלזוה חמיד לספר ביניהם בכל לילה מקרא דכל ימי חייך ואין זמן ושיעור לדבר וכל המרבה ה"ו משובה ואף שלא בזמן פסח. אבל כל הסיעה חלקו עליו ודרשי כל ימי חייך להביא לימות המשיח ורק בלילה זו משום חובת הפסח עכ"פ מעובדה זו מוכח שהכריעו אז דעת כל החכמים שזמנה כל הלילה ומעשה רב. ועוד יש להביא ראייה דהנה בגמ' מיייתי הנהו תנאי בהנהו תנאי כו' דר"א דריש כבוא השמש אתה אוכל ומועד לאתך ממלרים אתה שורף ור' יהושע דריש עד מתי אתה אוכל והולך עד מועד לאתך ממלרים ור"א ס"ל כראב"ע ומועד לאתך ממלרים לזמן שריפה וא"כ קי' היאך מלי למישרפי והא אין שורפין קדשים ביו"ט כדדרשינן בדוכתי אחריתי ליתן בוקר שני לשריפתו. ורש"י ז"ל הרגיש בזה וכי דכוונתו על זמן המביא לידי שריפה. אבל אכתי קי' כיון דדרשינן מקרא דזמן אכילתו רק עד חצות מחצות ואילך ממילא נעשה נותר ומטמא הידים לדידיה דזמנה עד חצות רק שאין שורפין קדשים בלילה ואין שורפין קדשים ביו"ט ולישנא דאתה שורף משמע לכאורה דס"ל שיכול לשרפו. ואפשר היה לומר דלמ"ד בעברה ללאו ילאת שרי' ביו"ט כדא' צפ"ק דפסחים גבי' ביעור חמץ דא' זמניו להבערה שהיא אב מלאכה כו' ודייקין מינה ש"מ בעברה לחלק ילאת ומי דלמ"ד ללאו ילאת מותר משום מלזוה ביעור ור"י לשריפת נותר אבל לדידן דקו"ל בעברה לחלק ילאת ודאי אסור לשרופו ביו"ט או מדרשא דוכותה כו' ליתן בוקר שני או מטעם דהוי עשה ולי' כדא' צפ"ק במה מדליקין וצפסחים פי' כולד לולין ע"ש. אבל לדרשא דר"י דאוכל והולך עד מועד לאתך ממלרים ניחא גובא דלא הוזכר שריפה כלל בקרא ובמתניתין צפ"ק ע"פ חנן כבדוהו הפסח אחר חצות מטמא הידים וע"כ משום דהוי נותר לראב"ע ודו"ק :

דעיינן צר"ה דף כ' ע"ב צרש"י ד"ה חצות לילה איכא צינייהו כו' משמע לכאורה שדעת רבא שם לפסוק כראב"ע דעד חצות מדאורייתא ומישך שייך אל יום הארבעה עשר למעשה הפסח וחובתו ומחצות ואילך שייך למותר ימי החג שמלה בהן ראות עיי"ש :

ועוד ראייה מסוגיא דפסחים ד' ע"א דאיתא שם אמר רב כהנא כו' עיי"ש היטב כל המיתמא והשקלא וערי' ומסיק דכל בוקר בוקר ראשון הוא ודוקא חגיגת י"ד דכ' ציום הראשון לבוקר דרשינן מיניה לז' ימים ולילה א'. וכי"ס כראב"ע כמבואר בסוגי' דצרכות דראב"ע ס' כל בוקר בוקר ראשון הוא ור"ע סבר דאיכא למיטעו על בוקר שני. וזתו' שם הקשו מהך דשליה פסחים דמסיק לר"ע דהוא בוקר שני עיי"ש ששאלו בתימא דעתם לפסוק להלכה כר"ע ועי' מ"ש בשלמי ע"פ. חמס לפמ"ש מהך דר"י נראה שדעת רבא לפסוק כראב"ע ושם צפסחים רבא הוא דמותיב לה ארז כהנא דבטי ראשית לאימורי חגיגת ע"ו כו' ואיכו פסק כראב"ע ולכן מקי' שפיר לשיעור ודו"ק. ולפי"ז יש לומר דרב כהנא ס' להלכה כר"ע דיש לטעות בצקר שני ולכן איצטרך ליה הזה למעטוי לילה א'. וגם ברייתא דשם יש לתרץ לרב כהנא דאי לאו ציום הראשון כו' הו"א בוקר ראשון ולאו משום דכל צקר צקר ראשון הוא אלא דהו"א דאיתקוש לפסח כדס' בן תימא צדף עי' ע"א דמפיק מלה ילון לבוקר זכה מג זו חגיגת הפסח כמשמעו עיי"ש וצפסח כבר דעינן מהזה לר"ע ולא משום דבוקר ראשון להכי צעינן בחגיגת ציום הראשון לבוקר ואכתי י"ל דכיינו דוקא צטר חגיגת י"ד דאיתקוש לפסח דכהכי איירי קרא דהתם דלא ילון אבל באימורין של ע"ו אכתי הו"א דבוקר שני להכי איצטרך ראשית. ולפי"ז עלה בידינו שדעת רב כהנא כר"ע. וכן יראה דעת רב יוסף לאצוי שם דמקי' איך יאחר זמן האימורין לזמן הכשר וע"כ דלא ס' כראב"ע לדידיה ודאי קי' מפסח

33

נימא דנשכיה ממחילין איש בפשיעות שהיו שוכן עליהן עד שיחמילו ומוכרה הוא לפי שיטתם כיון דדייקי לישנא דאין חייבין כו' הא חיסורה איכא ומפרשי לה עם מים ואי נימא דנשכיה הוי חמץ גמור היכי פסיק ותני אין חייבין על חימונו כרת דמי בכל גווני הא איכא גוונא דמחמילין כגון בשכוייה וא"כ גריעת מנלושה במים גרידא דע"כ ממחרין להחמין אלא ודאי פשוט דלכך פירושא לעולם אין חייבין כרת וממילא דלר"ע לעולם אין מחמילין כלל כיון שמו פירות מעבדין החימוץ:

אבל לענין דק' עובד דהא במסקנא שם בזמנחה אי דר"ע דר"ש לרבות מנחה נסכים לחימוץ וע"כ לר"ע מביעי לן לנימא מנבלה במים ובפירא דאליה מי פירות נינהו. ואי נימא דלר"ע גם במי"פ עם א"ש אין מחמילין כלל הדרה ק"ל לזכחה היכי משכחת לה חימוץ ועוד ק' לדבריהם עיקר חמץ דתפוח שריסקו כ"י ודמנחת נסכים היינו נוקשה ובר"מ דלקי חנוקשה וכה קיי"ל כר"י דהאכלו פעור וכן פ' הרמב"ם והר"י"ף כרבנן דר"ע אלו עוברין בתערובת וב"ש צנוקשה צנינו ולא משכחת כלל להא דמנחת נסכים כ"י:

ע"כ היה נראה דהעיקר בזה כ"י הר"י"ף שפסק כר"ע דמי"פ עם מים ג"כ אין מחמילין ואפ"ה פ' להא דשכר המדי דהוי חמץ גמור וכמ"ש הרא"ש ז"ל דמפרש דהמי פירות אינם גורמים החימוץ אצל אין מונעים המים מלהחמין כמו אם היה מים לצד וע"י שהייה מחמילין לגמרי רק אפשר לשמן ככל עיסה אצל הם עלמס לצד צלי מים אין גורמין חימוץ כלל לעולם וצוה א"ש כל סוגי דמנחות דאיירי עם מים ובשכוייה דהוי חמץ גמור ולא נוקשה ור"ל דאמר אין חייבין איירי צלי מים וכתב לאו דזוקא או דאף צלל מים נוקשה הוי וכאמוראי צירושלמי דס"ל הכי ולא קיי"ל כוותיבו רק כאמוראי בתראי דבצירה לכו אין מחמילין כלל אצל בתערובת מים פליגי תנאי בצרייתה ר"ג סבר ממחרין להחמין ור"ע שרי וצלבד שישמרס מחימוץ כמו במים לצד ובאמת גם עפ"י סבר קש' לומר שמי"פ יונטו המים מלהחמין דלא מנינו סברה זאת רק גבי חומץ וליר שלומתין:

ודברי הרא"ש שכתב צ"ש להקשות על הר"י"ף שפ' כר"ע וריב"ל מהא דמנחות דמנבלה במים. לכאורה סותרים לדבריו ז"ל בר"פ אלו עוברין ש"י להר"י"ף ז"ל דנשכיהין מחמילין דלפ"ז ל"ק מהא דמנחות:

עוד כתב הרא"ש ז"ל שם להקשות על ד' הסוברים בכך דאם לא תשרף מיד דקמו ר"ג ורבנן בחדא שיטתא דאח שאין לשון אין מקטפין ותמה הרא"ש ז"ל דל"פ רבנן רק בלכתחלה אצל באיסור דיעבד לא איירי. ונראה דראייתם משום דמי' פלוגתא דקטיוף לא משום דדבר מעט הוא אלא משום דמלכתת הקטיוף הוא סמוך לאפיס ואין שובה כלל אחריה ומש"ה שרי ת"ק דסבר שאין מחמילת תיכף ואפשר לשומרה ורבנן דאסרי אפילו קטיוף סבר שאין זמן כלל לדבר ותיכף מחמין וא"כ ממילא אם לא תשרף מיד כיון שמחמין תיכף ודוק ביטב כי זה נכון מאוד:

קמא שא"ל'ה אם שבה לספור ספירת העומר בלילה אם יספור ביום בברכה או לא:

תשובה דין זה הוא מחלוקת בין גדולי הפוסקים יש מי שפסקו ככ"ג שהצ"ח בתוס' במס' מנחות דף ה"ו ד"ה זכר למקדש ויש פוסקים כר"ת שם מחמת הקושיה שהקשה ר"ת על כ"ג שם. מהא דמסיק בגמרא דף ע"ג לילה דומיא דיום כו'. ומהא דחזיא קלירת העומר שבת. כמבואר שם בתוס' הג"ל עיי"ש. וגם צ"ע סתם ופסק כדעת ר"ת דיספור צי"ס צלל ברכה. ולפע"ד לקיים דעת כ"ג דהנה הא דאמרינן במשנה דף ע"ג נקטר צי"ס כשר יש לפרש צי"ס פרושים היינו ד"ל דהא דתנא נקטר צי"ס כשר. היינו שהעומר כשר להקריב אצל הקלירת כיון שנקטר צי"ס לא קיים המילה. ולפ"ז הא דמסיק שם בגמרא אמר רבה ל"ק הא רבי דהא ר"ה בר"ש בר"ע ז"ל דפלוגתוהו ג"כ כ"ג צ"ה"ג דרבי סבר אם יש אחרת מצויין היינו שכשר להקריב

דאיפסל מחמת כק"י אצוי שם רק לרצה שם יש מקום לומר דס' כרצ"ע וכמ"ל מהך דר"ה ג"כ. ובצנחוס ס"פ אחרו מקומן דמוקי רב יוסף משנה דס' דאינו נאכל אלא עד חנות כרצ"ע. ומק' אצוי דילמא כרבנן ולהרחיק כו' ולא אי' דילמא כר"ע משמע דס"ל דכולהו רבנן פליגי ארצ"ע והלכה כמותן לכן קרי להו בלשון חכמים וכן צירושלמי דזכרות קרי להו לחולקים על ר"ה רבנן עיי"ש ולפי גירסתו ה"י כ"י צמנחתינו אכילה פסחים ורבנן. ואי שם דא"ל לגרום אכילה פסחים אף לרבנן משום דתנן הפסח אחר חנות מעמא את הודים והיינו דמתניתין לא קתני רק הכך דזמנן דיעבד כל הלילה רק לכתחילה משום סייג עד חנות. אצל פסח אסור לגמרי אחר חנות אף שהוא מדרבנן אפ"ה לא דמיין אהדדי. ונראה שדעתו דכל הנהו נאכלין ליום אי' אם איתר דיעבד אחר חנות מותר באכילה. ולפ"ז היינו דתירוצא דאצוי שם בצנחוס דמתניתין אח"י כרבנן ומשום להרחיק ומאי דמק' גמי שם א"כ מאי אלא כ"י לדעת הירושלמי לק"מ דאינעריך למיתני אלא להורות דאף דיעבד ולא כאיך נאכלין ליום אחד. וא"כ גם מתניתין דע"פ הפסח אחר חנות כ"י צודאי אח"י כרבנן. וליכא סתם משנה כלל כרצ"ע. וא"כ לדוידה ודאי הלכה כר"ע וגם מדקרו ל"י בלשון חכמים גם הלכה כר"ע מהצירו:

העולה צידויו שדעת רב כהנא ואצוי וירושלמי דהלכה כר"ע דעוקר מלות פסח מר"ת כל הלילה ואם שכת לאכול מנה עד חנות חייב לאכול אחר חנות ולכך עלי' וכן בקריאתה ה"ל וסיפור יל"מ מנחה כל הלילה. ודעת רבא בר"ה ובפסחים בכך דלא ילין מי' דסבר כרצ"ע ודעת רב יוסף יש להסתפק איך דעתו דלפי דשרי אצוי בפסחים ס' דלא כרצ"ע ולדעת רבא שם ס' כרצ"ע. ואף דעת רבא עדיין קת' ספק דהא אמר בערבי פסחים לרצ"ע לא ילא כ"י ולא אי' בפשיעות לא ילא אי' דמספקא ליה. וא"כ לענין הלכה לכאורה יש לפסוק כר"ע כיון שכבר כ' דרובא דתנאי עבדו עובדה כותיה. וגם ר"ג בכך דבני ברק וצודאי הי"סא שם מסבא גדולה של חכמים וגם דהלכה כר"ע מחזירו וכ"י יהושע נגד ר"ה ורב כהנא ואצוי ס' כותיה והירושלמי מסייע להו אף דעת רבא משמע קת' שנחלק עליהם כיון שאין לנו הכרה ברור דעת רבא כמ"ל מהך דשכ"י ע"פ אין ספק מוניא מדי ודאי כל אלו תנאי ואמוראי. וזוהי דעת הר"י"ף ז"ל שהשמיע כך דפסח אחר חנות מעמא הודים והך דרבא דאכל מנה אחר חנות לרצ"ע לא ילא דס"ל דלאו הלכתא היא רק הלכה כר"ע. וכ"פ הרמב"ם כר"ע. ולפ"ז י"ל דאם שכת לאכול מנה כ"י אין לכך עוד. ולפע"ד דהמברך לא הפסיד וד"ק בכ"י לביטב:

קמ שא"ל'ה בדין עיסה שנילושה במי פירות לענין חמץ:

תשובה אי' צ"ע כ"ש אמר ר"ל עיסה שנילושה ביין שמן ודבש אין חייבין על חמוצה כרת. ומי' במסקנא עעמא משום דה"ל מי פירות ומי פירות אינן מחמילין. ודקדוק רש"י ותוס' דר"ל דזוקא נקע אין חייבין כרת הא אסורה איכא והק' מהא דקיי"ל מי"פ אינן מחמילין כלל ושרינן בתיקא משחא ומילחא וכן קימחא דאצוונא. ות"י דהכא איירי ר"ל צמי פירות עם מים דממחרין להחמין אצל אין חימוץ גמור. אצל מי"פ לחוד אין מחמילין כלל. ולפי דבריהם ע"כ ר"ל ס"ל הלכה כר"ג דאין לשון העיסה ביין שמן ודבש. דלר"ע הא שרי לגמרי וס' דמי פירות עם מים ג"כ אין מחמילין. ותוס' ס"ל דמי"פ א"מ היינו אפילו אם שובה זמן מרובה דאי ס"ל לחלק דבשובה זמן מרובה צא לדי חימוץ גמור לא הוו מקשו מידי דקרי כן לשכר המדי חמץ גמור ע"י תערובות. והולכרו לתרץ ששורין השעורים במים קודם נתינתם בשכר. הא צלל זה כיון ששובה זמן מרובה ועל ידי מוי כדאיתא צירושלמי הוא צא לדי חימוץ גמור. אלא ודאי לעולם אין צא לדי חימוץ שטעם המי"פ הוא מעבד החימוץ. וכן מוכרה ממח דקדוקו גבי מנחת נסכים מגבלה במים וקרו לה חמץ נוקשה ועפ"י שיטתם דנוקשה כשר לחמץ שצחודה והוא שיטת ר"מ. ואי